Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

· NOWI DNI ·

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК VI. БЕРЕЗЕНЬ — 1955 — MARCH Ч. 62

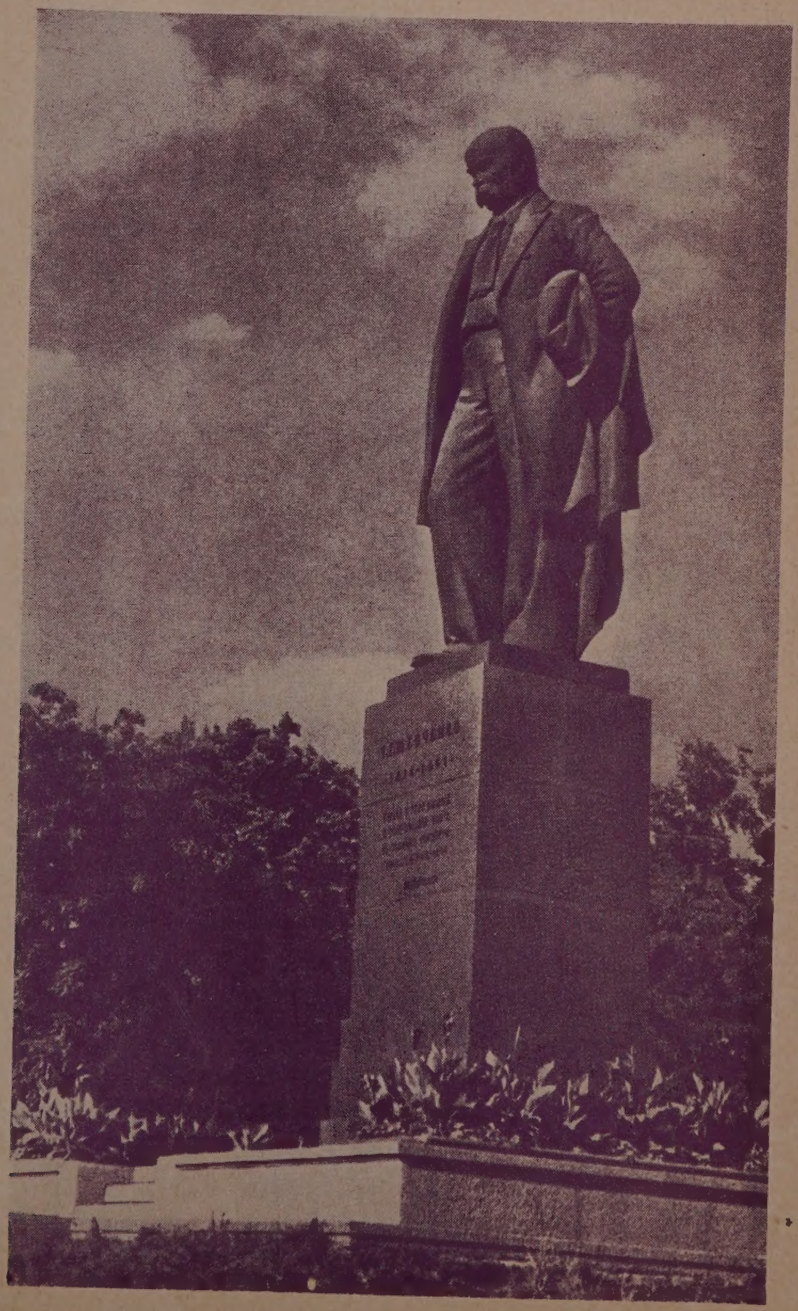

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Маляр П. — Хліб, повість 1
Гончар Олесь — Щоб світився вогник, повість .. 3
Шерех Юрій — Спостерігаючи з чужини, 1. Загублений ключ 8
Химич Микола — Кахівське будівництво 11
Челюбеєва З. — Співець України (С. І. Васильківський) 15
Щербак Микола — Спогад, поезія 15
Міллер М., проф., д-р — Деякі моменти з історії Криму 16
Міщенко Мих., проф., д-р — Нейро-фізіологія та психіятрія в боротьбі з російським імперілізмом 20
Наконечна Ганна, д-р — В обороні "галицизмів" 23
Олександрів Борис — Нотатки про поезію 24
Зозуля Ол. — Не знаєте — не пишіть 25
Волиняк П. — Дещо з Монреалю 26

Бібліографія. Нотатки. Ілюстрації.

На першій сторінці обкладинки:
Україна. Київ. Пам'ятник Тарасові Шевченкові.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Неліпа Василь, Торонто 3
Баран М., Чікаго, США 2
Шаблій Микола, Чікаго, США 1
Шпук Анна, Торонто 1
Гай-Головко О., Вінніпег, Ман., Канада 1
Гриневич Галина, Сан Франциско, США 1
Дербуш Микола, Міннеаполіс, США 1
Грушецький Дмитро, Міннеаполіс, США 1
Юхименко Іван, Торонто 1
Середюк П., Віллавуд, Н. С. В., Австралія 1
Бойко Федір, Торонто 1
Шабля Д., Кенгари Пойнт, Австралія 1
Вишинський І., Форт Вілліям, Онт., Канада 1

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", головний редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $3.00, піврічна: $1.75
США — річна: $3.50, — піврічна: $2.00 американських.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:
NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:
A. Bondarenko, 123 Notting Hill Gate, London, W. 11, England
Передплата: річна — 1½ фунта.

В Австралії:
S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide, South Australia
Передплата: річна — 1½ фунта.

В Аргентині:
"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26), Buenos Aires, Argentina
Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

"NOWI DNI", a Ukrainian Monthly.
Editor: Petro Wolyniak.
Address:
Nowi Dni, Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada

Кистаста Галина, Детройт, США 1

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖЕРТВУВАЛИ:

Баран М., Чікаго, США 1.50
Новохацький Яків, Чікаго, США 1.50
П. П., Детройт, США 1.50
Ліліцак Іван, Торонто 1.00
Степанюк Д., Кенора, Онт., Канада 1.00
Колосюк В., Детройт, США 1.00
Озимчак Андрій, Куксвіл, Онт., Канада 1.00

Сердечно дякуємо за поширювання журналу і за допомогу в розбудові його. Просимо й інших читачів не забувати про поширення журналу — можливості для цього ще є величезні. **Редакція**

ВЕЛИКА ДЕСЯТИТОМОВА

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ-РУСИ

М. ГРУШЕВСЬКОГО

виходить накладом видавничого товариства "Книгоспілка" в Нью-Йорку. Вже вийшли з друку I, II та III томи. Нормальна ціна комплекту (10 томів — 11 великих книжок) 82 дол. 50 центів.

Передплатники той же комплект мають тільки за 60 дол. і сплачують ратами по 6 дол. перед кожним томом.

Користайте з можливости набути це високоцінне наукове видання..

Передплату зголошуйте на адресу:

KNYHO-SPILKA Publishing Co.
68 East 7th St.
New York 3, N.Y., U.S.A.

М. В. ГОГОЛЬ

Накладом "Книгоспілки" вийшли з друку і поступили в продаж твори М. В. Гоголя томи 1-й та 2-й (українська тематика) в українському перекладі за стилістичною редакцією А. Ніковського та М. Зерова. Обидва томи в одній книжці (понад 600 стор.). Видання багато ілюстроване. Добрий друк та міцна полотняна оправа. Ціна за книжку (два томи) 3 дол. 75 центів. Питайте в ближчій українській книгарні, або шліть замовлення на адресу:

KNYHO-SPILKA Publishing Co.
68 East 7th St.
New York 3, N.Y., U.S.A.

Л. ЛУНСЬКИЙ — ОКУЛІСТ

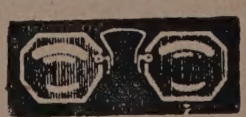

Екзамінуємо очі, добираємо окуляри на різні недомагання очей, нервовість і болі голови.

Говоримо по-українськи

470 College St. — Toronto — WA. 1-3924

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa. **Printed by: The Basilian Press.**

Улюбленець українців на чужині — Капеля банду ристів ім. Тараса Шевченка під мистецьким керівництвом Григорія Китастого та Вол. Божика. Фото зроблене на початку останньої подоржі Капелі по американських містах.

П. МАЛЯР

ПРИЙШЛИ НІМЦІ

(Уривок з повісті "Хліб")

Осінній ранок сірий і важкий. У Закаблуків не спали цілу ніч. Повдягані сиділи, з наготовленими вузлами пожитків на всякий випадок, може стрілятимуть або хату запалять... Не спало все місто, мертве чекало ранку.

Зранку Закаблукові не сиділося в хаті, хотілось людей побачити, чи всі живі, запитати. Ось воно й кінчилося. За одну тривожну ніч минуло, відійшло так далеко, що й спогад про нього не в'язався докупи. Аж хочеться поговорити з кимсь про це. Побачимо, яке ж воно буде те нове, що прийшло.

Борода широко лежала Закаблукові на випростаних грудях, розправились похмурі брови, очі проясніли. Бачив навколо себе все інакшим надворі. Кожне деревце, підсішок, повітчина, хата його, поросла на даху зеленим мохом — усе ніби з ним разом пережило пережите. Себе бачив Закаблук у добрих юхтових чоботях, купованих ще в чернігівських шевців на ярмарку колись, приємно пахнучи скринею, зігрівала душу тепла бобрикова куртка, на голові шапка святкова, смушева. Ніби й справді він одягся святково заради такого дня.

Може й до речі так одягнений. Нове ж бо починається, зустрічати годиться! Німці кидали з літаків листочки та землю ділити обіцяли. Тепер понести б їм той листочок і показати, а що, мовляв, скажете — обіцяли, ми вас чекали.

Сьомак глузував з таких сподівань; ще в дев'ятсот п'ятому році такими гаслами людей дурили, а тепер німець пішов на таке. Налякав старого міх, то й торба страшна. А Закаблук приховав собі один той листочок за образами — всяко може бути, мати біцянку не лишнє.

Вкінці садиби із сухостою-бур'яну на обніжку виліз німець. "Ну, тут можуть стріляти..." — зміркував Закаблук, повернув до хати. У сінях спіткала його стара, накинулась докоряти несповна голосу: "Де ти ходиш, сусідка он вступила, — німці прийшли, каже, ходять по хатах і яєць та сала требують... Обшукують по всіх кутках за солдатами".

— Бачив, бачив їх, он горобців на огородах випужують...

На старій Закаблучці нова давня "отласова" юпка до семи фанд, рясна рипсова спідниця, сорочка лянна з мережкою, очіпок може ще вінчальний. Закаблук добре все зауважив на ній і посміхнувся — на про те йому стара. Він ось розшукає за образом німецьку листівку і добре перечитає, як німці землю ділити обіцяли.

Ще з порога Закаблук гукнув: "Ну, кінчилося, хай йому!" Щоб і не снилось. Тепер житимемо..." — Сідаючи кінець столу побачив Катерину Мороз, прийшла до них, бо боялася бути сама, коли німці появилися. "Побачимо, як будемо жити", — поправив себе Закаблук. Велів прибирати з виду наготовлені вузли та снідать готувати.

Виглянув Закаблук у вікно, а німець прямував городом до хати, за ним ще щось маяло. Надів обома руками шапку нову і вийшов назустріч, перейняти німця, щоб до хати не йшов, бо вузли не прибрані лишилися.

При господарю німець закинув зручніше рушницю на плече і владним жестом тknув словничок, притримуючи слово "партизан". "Якщо партизан, то значить червоний, і німець його хоче убити", — промайнула думка у Закаблука. І став просити німця, щоб не робив цього на його подвір'ї. Просив, як умів — жестами, спонукою в голосі. Німець, певно, й зрозумів, відступив півобертом. повів поглядом через плече. "Партизан" зрозумів, що треба йти далі. "Кров на моїй землі — що й на душі", — приходило з полегшенням виправдання Закаблукові. Але куди ж він його веде? Упросив жестами почекати, ось покличе Катерину Петрівну, і вона розтолкує йому, щоб вів свого "партизана" кудись геть.

Катерина Мороз мала сумніви щодо знання німецької мови, до того ж боялася зустрітись з німецм, рішуче відмовлялась. "Та хіба ж він знає про вас, що ви..." — Закаблук урвав, бо й сам відчув, що по-дурному вийшло у нього це. Стрепенулася Катерина, накинула теплу картату хустку, не чекала, доки Закаблук надіне обома руками нову шапку, вийшла.

— І навіщо ти жінку розсердив, — затримала стара Закаблука.

— Та хіба ж який чорт знає, що вона учителька чи партійна...

Закаблучка затулила йому рота — "Не партійна!.. вона жінка..."

Німець тknув Катерині словничок. Помітив Закаблук, що й тепер у німця вийшло це так само уперто-машинально, так само й слово "партизан" притримав німець пальцем. Катерина зблідла, прочитавши. Щоб ця людина вмерла, не треба її убивати, спіткнеться і вже ніколи, повалена, не встане на ноги.

"Партизаном" був полонений, що випадково трапився німцеві один, і за приписами він не міг його випустити тепер, шукав місця — де б його убити. Як дитина передчасно постаріла з голоду — виглядав на лиці полонений. Очі цілком згаслі землисті, як і лице були. Вухата шапка солдатська незручно трималась на голові, сіра шинеля, наче лубок, не горнулась до тіла і дерев'яні рукави спадали з плечей, ховаючи обвислі руки. Найприкріше було те, що цей "партизан" чув розмову — говорилося, щоб його не вбивав німець — чув і мовчав. Ніяким чином не боронився, апатично чекав, наче б з усіх тут йому найбільше байдуже, що з ним станеться, і страждання внутрішнє його стомлювало лише тим, що німець так довго, так набридливо шукає йому місця на смерть.

Катерина гаряче боронила, з трудом укладаючи фрази, просила відпустити цю людину — це не "партизан", а полонений, вона поручиться за нього... Здавалося, що німець і був би радий позбутися обов'язку убивати людину, понуро повернувся виходити з двору. За ним повернув і "партизан", спіткнувся та, наче задеревілий, підбіг, дрібно рухаючись лише ногами, щоб повернути тілу втрачену рівновагу.

Рятувати, рятувати — билося серце Катерини. "Він його уб'є!.. — кинулася за поміччю до Закаблука. Та німець був уже за двором, тепер до нього не мав найменшої зачіпки Закаблук. Старий утер зворушливу сльозу жалю. Катерину не брали сльози.

Через паркан видно було, як німець перейшов вулицю, а за ним крок у крок ступав полонений. Завернули у заїзд на огороди громадські понад левадою. На леваді німець вигнав перед себе "партизана", гримнув постріл, встала хмарка диму.

У хаті Катерина виплакалась відразу глибоким риданням, витерла сльози та й поглядом оминала зустрічі з кимсь. За якийсь час рипнули двері, до хати увійшов німець, той самий, що "партизана" одвів на леваду. Став німець серед хати і з відчуттям належности вимагав дати йому "яйко", вказуючи жестом у наставлену торбину. "Чи не здурів він?" — подумав Закаблук, — може плати такої домагається за те, що з убивством поступився з двору". Мовчки дали німцеві "яйко", мовчки він положив його у наставлену торбину, мовчки вийшов, довго зачиняючи двері.

У Закаблуків не снідали цього дня до вечора. Коли смеркалося, зібралися коло столу поїсти хоч картоплі, холодної від ранку. У пітьмі не бачили одне другого в лице і здавалося — що ніч забрала собі частину важкого суму і рознесла його з темрявою по всіх людях.

— Наділили одному землі, — зітхнув Закаблук.

Стара Закаблучка стала лагодити гніт — засвітити лямпаду за мученицьку душу убієного воїна. Коли вона, спинаючись догори, піднесеними руками ставила перед образом скляночку з слабеньким вогником — Катерина задивилась на лице Божої Матері, осяяне маленьким колом світла і, відчуваючи, що її ніхто не зауважить, перехрестилася.

Катерині здавалося, що з вогником лямпади надія якась завітала до хати. Стара відступила від образа і тричі перехрестилася вдячно. "Що воно буде, що нашої Варки не чути", — тихо згадала.

Другого дня сусідська Меланка питала по людях за мужа свого: говорили їй, що він прийшов із війни вчора (разом з німцями) та не впізнавав своєї хати, ходив по городах і допитувавсь — де ж він живе, що ніяк не трапить?

Олесь ГОНЧАР

ЩОБ СВІТИВСЯ ВОГНИК

Уривок

Кликати на обід Марію пішов Дьома Коронай. З усіх хлопців тільки він лишився в цей день на маяку. Як і личило майбутньому олімпійцеві, він тренувався навіть у вихідний, шпурляючи диски та тягаючи двопудові гирі попід сараєм, а коли Євдокія Пилипівна запропонувала піти погукати Марію, охоче прийняв на себе цю місію, хоча місія була не з легких.

Дівчина сиділа, схилившись над розкритою книжкою, мовчазна, непорушна. Ніби читала, а не читала.

— Ти що, Маріє?

Вона звела на Дьому колючий, роздратований погляд:

— А що?

— Ти наче заплакана...

— А тобі що до того?

— Та, розуміється, нічого.

Така була між ними розмова.

З усіх мотористів Дьома з його олімпійським спокоєм і впертими мріями подобався Марії найбільше. Але зараз і він їй був небажаним, майже нестерпним. Може якраз за те, що мати до нього прихильна і якось у розмові жартома назвала Дьому зятем.

Граючи левиною мускулатурою, "зять" простягся перед Марією на піску — грубезний, стрижений "під бокс", обпалений сонцем, білобровий. Які в нього ручища! Безпричинно розпливаючись до вух, бере у Марії з колін книжку.

— Що читаєш?

Марія промовчала.

"Але хіба ми не знаємо, що білі люди вбивають? — став читати уголос Дьома. — Хіба ми забули велику битву на Койокуку чи велику битву при Нуклукієто, де троє білих убили двадцять чоловік із племені тоцікакатів? І невже ти думаєш, що ми не пам'ятаємо тих трьох із племені тананау, що їх убив білий Меклрот?..." І невже ти забула, — в тон продовжував Дьома, — що нам пора обідати, що стіл уже накрито і шефкок нервує?... "О ні, ні, нам не треба твоєї відповіді!" — з пафосом вигукнув він і закрив книжку.

Марія підвелася. М'яко плескалося море біля ніг, з шелестом розгортаючись по піску сліпучими своїми кружевинами. Чайки-реготухи, великі, білі, бентежно в'ючись поблизу, раз-у-раз то сміялись, то плакали зовсім по-людському.

— Чого це вони крутяться над нами? — кивнув Дьома вгору, на білу чаїну метелицю.

Дівчина не відповіла.

Мовчки повернулися на маяк, мовчки пообідали. За столом кожен почував якусь незручність перед іншим.

Після обіду Дьома зібрався у виселок, до рибалок на волейбол. Марія раптом вирішила, що вона теж піде з ним: їй, виявляється, треба поміняти в бібліотеці книжку. Батько не став заперечувати.

Дівчина швидко переодяглася, принарядившись у модельні туфлі з високими каблуками, у любиму свою білу батистову блузку, що так ішла до чорної спіднички. Не знала, брати їй чи не брати блакитну сумочку, яку вона привезла собі з міста, і, повагавшись, вирішила, що можна не брати. Накинула на плечі легеньку газову косинку і, збуджена, вибігла до Дьоми.

— А книжка? — навздогін кликнула мати.

— Ага, ще книжка!

Взявши з материних рук потертий зачитаний томик, дівчина кивнула Дьомі:

— Ходім!

Опинившись на стежці, що побігла узбережжям на далекий виселок, Марія помітно пожвавішала. Легко, дрібно ступала попереду хлопця, виблискуючи на сонці засмаглими тугими литочками.

— Ти коли повертаєшся, Дьомо?

— Як звичайно... Світити прийду.

— Не кидай же мене там саму. Я — з тобою.

— Гаразд... А щодо бібліотеки, то, між іншим, вона сьогодні вихідна.

— Ах, так! Ну, нічого! Попрошу Любку, вона мені вдчине...

Палила спека. Іскрилися піски узбережжя, кришталеве марево струмувало над травами в глибині острова.

Незабаром Марія змушена була зняти свої модельні, взявши їх у руку.

— Пальці як напекла... Були ніби нічого, а це потіснішали...

— Ростеш!

— Росту? Мабуть, туфлі зсохлися, давно взувала...

— Давай я нестиму, — запропонував Дьома свої послуги.

Дівчина заперечливо крутнула головою:

— Сама нестиму.

Мріє в соняшній імлі далекий виселок, дедалі чіткішими стають ажурні антени радіостанції.

Збираючись у путь, Марія сама була певна, що йде вона лише в бібліотеку і нікуди більше, що раптове рішення її податись у виселок зовсім не зв'язане з отим промовистим Вовиковим жестом, яким він, уже відпливаючи, ніби запросив її на побачення. Та ще хоч би він був сам, без свого вертепу... Зустрітися з ним наодинці — було б щастям, а яке може бути побачення на людях, перед усіма отими дамами, пересудливими, мабуть, та надміру цікавими до всього! Таким подай, між такі тільки попадись, Маріє, із своїм вилицюватим, раз-у-раз ніяковіючим обличчям та гарячими рум'янцями, що плямами виступають на щоках!.. Все, що хвилює тебе, розгадають, все, що зріє в душі для одного, пожинатиме поглядом кожен...

Ні, не пустить вона нікого стороннього в свої почуття, в свої найніжніші дівочі таємниці! Птиця й та відкидається від гнізда, коли стороннє око в нього загляне, а їй, Марії, там заглядали б у саму душу... Краще потерпить, краще вона дочекається Вовика на маяку! Так вирішила, йдучи. Однак, примружені від повноти світла очі її самі весь час шукали чогось попереду, шукали напружено, неспокійно. Коли ж, нарешті, побачила в затоці знайомий силует "Боцмана Лелеки", одразу

зупинилась і, весело стинаючи зубенята, сміючись від болю, знов одягла свої модельні.

— Хай печуть!

5

Рибзаводці розташувались по цей бік виселку, на дикому пляжі, і Марія не могла їх обминути: стежка стелилася по узбережжю якраз мимо їхньої стоянки. На відкритих просторах Чаїного людина видніється за кілометри, і там, на пляжі, мабуть, ще здалеку помітили Марію та Дьому, що наближалися від маяка.

Як і сподівалася дівчина, Вовик перестрів її на стежці. Відділившись від своєї компанії, бігцем вискочив з пляжу на піщаний пагорб і став, чекаючи, посеред стежки з мисливською рушницею на плечі. Був у білих, старанно випрасуваних штанях, без кітеля, в самій лише шовковій майці, густо загорілий... Коли Марія з Дьомою наблизились до нього вже на відстань якихось десятка кроків, Вовик з удавано лютою міною перекинув рушницю з плеча на руку точнісінько так, як допіру проробив це Маріїн батько, відганяючи непроханих гостей із забороненої зони маяка.

— Стій! Зона! Хто такі? — вигукнув Вовик, викликавши голосний регіт внизу, на пляжі.

Дівчина пробачила йому цей жарт, а Дьома раптом насупився. З-під лоба блимаючи на капітана, ішов просто на нього.

— Ти знову з рушницею на острів? Сезон, до твого відома, ще не відкрито!

— Для доброго стрільця завжди сезон, коли дичина летить!

— Думаєш для директорських синків закони не писані?

— Чого ти до нього причепився, Дьомо? — не втерпівши вступилась Марія за капітана. — Він же ще птиці не б'є!..

— А чого він з рушницею?

— А чого мені не бути з рушницею? — спокійно посміхнувся Вовик. — Може, я на дуель тебе викликати хочу?

— Дуже ти легкий у вазі, хлопче, для дуелі зі мною...

Почувалося, що наростає сварка, і, щоб не допустити до цього, Марія підштовхнула Дьому на стежку:

— Іди, я зараз тебе дожену. Чекай, на, ось книжку мою заміниш...

— Що тобі взяти?

— "Сина рибака" абощо...

— Гаразд, — буркнув олімпієць і почвалав далі своєю дорогою, а Марія полегшено обернулась до капітана. В очі їй кинулась голуба, витатуйована в нього на грудях русалка з розпущеними косами і такий же голубий напис над нею: "Кого люблю — того цілую". Почуття, схоже на ревність до тої голубої русалки, на мить ворухнулось Марії в душі і знову розтануло.

— То що: девіз?

Вовик весело стріпнув своєю чорною, кучерявою, ще мокрою після купання чуприною:

— Може й девіз...

Як небо, як море, що ніколи не втомлює зір, таким був зараз для неї оцей довгожданий капітан. Не зводила з нього очей. Ніщо, крім Вовика, не існувало для неї в цю хвилину, вірніше все, що було навкруги, було тільки для того, щоб доповнювати його, бути для нього ясним ореолом, як оте небо, як море. Підступив зовсім близько до Марії, посміхнувся, і такою жагучою ніжністю війнуло від нього на дівчину, що, здавалось, скажи він слово, і вже вона кинеться йому в обійми, припаде, як ота русалка, на груди.

Потім, мовби схаменувшись, дівчина помітила, що стоїть з ним на пагорбку, на виду в усіх. Пляжани, — то бовтаючись у морі, то смажачись на піску, — майже з неприхованою цікавістю поглядали сюди, на оцей щасливий, видний, мабуть, всьому острову пагорок. Марія не впізнавала себе: при всій своїй природній соромливості не почувала зараз ніякого сорому. Ажніякісінького! Стояла, вільно випроставшись, і було їй тільки гарно, була тільки радісна гордість, що стоїть вона поруч із ним, із юним своїм капітаном. Справді, чого їй соромитись, з чим їй критись? Хай скільки завгодно дивляться, як голубить вона його своїм поглядом, як сяюча відкрита усмішка не сходить із розпашілого лиця... Не то що перед пляжем, перед цілим світом ладна була зараз стати із світлим своїм почуттям, із чистим першим коханням!..

На пляжі, тим часом, видно, йшла мова про них. Краєм вуха Марія вловила сказане кимось із жінок: "Гляньте, яке славне дівча! Вовикові нашому всюди щастить!.." Приємно було це почути Марії, і люди на пляжі були вже їй приємними, бо всі вони, певне, також любили Вовика... Одні, ставши кружма, перекидаються м'ячем, інші накручують на килимку патефон, а сам директор товариш Гопкало в підтяжках, в накинутій на лисину жіночій панамі сидить над кошиком, потрощить рибу для юшки. Директорша гукає йому, щоб він накинув щось на плечі, бо спечеться зовсім, а він і в ус не дме, хоч не звичні до сонця плечі його вже стали рожевими, як у немовляти.

Помітивши на собі Маріїн погляд, товариш Гопкало привітно помахав їй ножем, затиснутим у руці:

— Як там старий твій? Великі громи на мене метає?

— Та було...

— Мабуть, і з трибуни грозився ославити?

— А хіба й не слід?

— Звісно, самі винні... Розперезались, зайшли не в свої води, то й витурив...

— Вовику, — пролунало з гурту жінок, — чи довго ти там триматимеш свою полонянку? Веди вже її сюди!

Вовик якось мляво запропонував дівчині:

— Підем до наших?

— А тобі дуже хочеться?

— Не дуже.

— Ну то ходім краще, проведеш мене трохи...

Вони рушили стежкою в напрямі до рибальського виселку.

— На юшку ми вернемось! — гукнув на ходу Вавик до своїх. — Без нас не починайте!

— Та ти на готове любиш, — прогув услід йому батько. — Гляди, отам стріляти не здумай!

— Єсть, товаришу контр-адмірал! — бадьоро відгукнувся Вовик і, засміявшись, підхопив дівчину під руку.

Пляжани скоро зникли за пагорбком, і Марія зосталася з Вовиком віч-на-віч.

— Куди ми йдемо? — здивовано запитала вона раптом, коли висока трава вже зашуміла під ногами, сягаючи їй до колін. Лише тепер Марія помітила, що вони, звернувши зі стежки, йдуть кудись у відкритий степ, в глибину острова. — Куди це ти мене ведеш, капітане?

— А ти боїшся?

— Ні, не боюсь... Веди, куди хоч!

— Оце я люблю, — засміявся хлопець і вів її далі.

— А нащо ти й справді рушницю взяв? — запитала згодом Марія.

— Як нащо? — здивовано звів тонкі свої бровенята Вовик. — Може ж яку-небудь жар-птицю там для тебе підстрелю! Хочеш, щоб я тобі жар-птицю до ніг поклав?

— Хіба на жар-птиць сезон уже почався?

— На жар-птиць, Марійко, сезонів не буває: коли летить — хапай!..

6

Сухим духмяним повітрям пашів на них степ. Відцвітались трави, красувались востанне, перед тим як вступити в пору красного літа й разом пожухнути на сонці. Зрушений вітром ковиль сріблясто хвилювався довкола, задумливо, стиха бринів, так, як бринів він, мабуть, і в сиву давнину при яких-небудь скітах.

Там, де вони йшли, сполохане птаство хмарами знімалося з трав, з пронизливим криком віражуючи в повітрі. Все тут змішалося: морські й степові чайки, кулики і жайворонки, баклани й лелеки... Все клекотіло, все виявляло неспокій.

— Ага, зачули вже, що браконьєр іде! — весело жартував Вовик.

Кілька разів він поривався стріляти, але Марія щораз хапала його за руку, стримувала:

— Прошу тебе, не треба... То вони за свої гнізда тривожаться!..

В степу майже не було людей. Мріли десь аж на обрії дві дівочі постаті і, Марія, вдовольняючи Вовикову цікавість, пояснила, що то, мабуть, знову приїхали студенти практикуватись у степу з ботаніки.

Де-не-де бовваніли колгоспні пасічники, самотньо вештаючись серед своїх фарбованих вуликів, що ледь виднілися крівельками з трави... Проходячи мимо одного з таких бджолиних поселень, Вовик голосно кликнув пасічника, питаючи, чи багата взятка. Пасічник обернувся до нього в своїй паранджі, кумедний, страшний.

— Проходь, проходь отам, — подав він Вовикові голос. — Мої бджоли духу твого не виносять...

— От дракон! — засміявся до Марії Вовик. — А ще ж і знайомий: на моєму катері сюди переправлявся...

Незабаром попереду стіною стали очерети. Здалеку вони ледь темніли, розкидані окремими вкраплинами по степу, а зблизька були, як ліс. Високі — вершник заховається, густі — миша не пролізе. Щороку косили їх жителі острова на паливо, але ніколи не могли докоситись і до половини.

— Добре дідьку в дудку грати сидя в очереті, — сміючись, пригадала Марія любиме батькове прислів'я. — Одну зломить, другу виріже!..

— Це ж там повно оленів, — промовив Вовик, сторожко прислухаючись в гущавінь. — Але хіба ж туди проберешся!

— Буває, вони і в степ вискакують, але рідко, — пояснила Марія і теж стала вслухатися в чарівний таємничий шелест очеретів. — Кажуть що звідси після акліматизації наші олені по всій Україні підуть...

— Уже й по всій!

— Ну хоч по півдню...

— Глянь! — раптом несамовито вигукнув Вовик, хапаючись за рушницю.

— Не бий! — заступила йому дорогу Марія.

Щось пишне, яскраве, схоже справді на казкову жар-птицю, майнуло попід очеретом і зникло в траві. Вовик, приготувавшись для пострілу з коліна, ждав блідий, напружений, поки воно з'явиться знову.

— Ти куди ото цілишся? — несподівано почулося десь зовсім поруч. — Варвар, дикун ти, забери рушницю!

Затріщав очерет, і з гущавини на простір вихопився, обливаючись потом, худющий довготелесий юнак з рудим, як вогонь, їжачком на голові. Марія одразу впізнала його: це був новий, недавно присланий сюди зоолог, молодший науковий працівник заповідника. На ходу надіваючи пенсне, зблискуючи затиснутим у руці блокнотом, він наближався до Вовика з такою лютою рішучістю, ніби збирався провалити йому черепа отим своїм блокнотом.

— Прибери рушницю, кажу! А то я не знаю... З землею тут тебе змішаю!

Вовик став, трохи розгублений, але не заляканий. Вішаючи рушницю на плече, відповів з достоїнством:

— Комишового луня кожному дозволено бити. Хижак!

— Сам ти хижак, даром що бакенбардити ото відпустив. Тобі комишового луня дозволили, а ти по кому стріляєш? Фазана від луня не відрізниш?

— А-а, то ж фазан! — в подиві гукнула Марія.

Зоолог, мовби тільки тепер помітивши дівчину, що стояла під очеретом, круто обернувся до неї.

— Оцеж: три дні як завели, а тут уже й шуліки в'ються!..

— Я не знав, що то фазан, — примирливо сказав Вовик.

Зоолог не прийняв примирення.

— Говорити з вами не хочу. При дівчині отут висловлюю вам своє презирство. Забирайтесь звідси геть!

Сказав і, поправивши пенсне, задумливо поглядаючи раз-у-раз на очерети, почав щось записувати собі в блокнот.

Вовикові нічого більше не залишалося, як розпрощатися з цими непривітними очеретами. Взявши Марію під руку, рушив із нею назад. Мовчки брели по тих самих травах, що тільки що так надійно приховали десь у собі оту яскраву жар-птицю. Сонце схилялось до заходу, і квітуючий степ, вигравши барвами, сам палахкотів уже весь, немов величезна, фантастична жар-птиця, що лягла, розпласталася, причаїлася при землі.

Дівчина не зважувалась першою порушити мовчанку. Прикро було на душі, почувала себе незручно після цієї сутички, що здавалась їй суцільним непорозумінням. Адже Вовик, може, й справді не знав, а той одразу так накинувся... Як негарно, недоречно все вийшло! І як боляче — мабуть, зараз Вовикові, як незручно йому перед нею...

Однак Вовик із-за всього цього, здається, не особливо переживав.

— Це ти винна, Маріє, — незабаром заговорив він у своєму звично жартівливому тоні. — Не треба було тобі згадувати про того дідька... А то, бач, згадала якраз під руку, а він тут уже й вискочив з очерету в своєму пенсне!

Марія посміхнулась:

— Ти віриш у забобони, Вовику?

— Поневолі повіриш... День видався якийсь невезучий! Там твій олімпієць накинувся, там пасічник жало випустив, а тут цей накрив... Куди не поткнись, — звідусіль женуть, звідусіль цькують, наче змовились... Чи не старий це твій, Марійко, таку облаву на мене організував?

— Що ти! Татко цього зоолога ще і в вічі не бачив!

— Так звідки ж, по-твоєму, всі оці шишки на мене? За які гріхи? Чому я для них усіх такий нестерпний?

Хлопець говорив мовби жартуючи, але під його

Нове видання, що допоможе вам у Канаді

Щоб допомогти новоприбулим до Канади вивчити канадійські звичаї та інституції, Департамент Громадянства та Іміґрації виготовив новий "Довідник для новоприбулих". У книжечці подано інформації про громадянство, банкову практику, про те, як купити дім, підприємство чи фарму, про канадійські виховні установи, як набути потрібні дозволи, як знайти працю, про канадійську поштову службу, про лікарські та здоровні установи та соціяльне забезпечення. Крім цього, у книжці можна ще найти цілий ряд цікавих та корисних інформацій про Канаду та канадійські звичаї.

Книжку видано в п'яти мовах — по-англійськи, по-французьки, по-німецьки, по-голляндськи та по-італійськи. Її можна набути дарма, треба тільки виповнити оцей купон і переслати до Відділу Громадянства та Іміґрації в Оттаві. Не забудьте зазначити, в якій мові має бути бажаний Вам підручник.

Видано для допомоги новоканадійцям

МІНІСТЕРСТВОМ ГРОМАДЯНСТВА ТА ІМІҐРАЦІЇ

Дост. Й. В. Пікерсґіл, П.С.М.П., міністер.

Ляваль Фортіє, О.Б.Е.Кв.К. віцеміністер.

Citizenship Branch
Department of Citizenship & Immigration,
OTTAWA

Прошу вислати мені примірник (назвіть мову) видання "Довідник для новоприбулих".

Ім'я і прізвище .....

Вулиця .....

Місцевість .....

жартами, почувалося, криється й справжнє занепокоєння.

— Не знають вони ще тебе, Вовику, — втішила Марія хлопця. — Якби знали — всі полюбили б!..

Вовик зупинився, допитливо заглянув дівчині в обличчя.

— Це ти щиро кажеш?

— Щиро.

— А сама ти мене добре вже знаєш?

Марія задумалась.

— І справді, я ж тебе ще так мало знаю, Вовику, ми так рідко зустрічаємось... — І, посміхнувшись, додала: — Скажи мені сам... який ти?

— А я такий, — з притиском вимовив Вовик і, несподівано охопивши Марію руками, міцно поцілував її в губи.

Сухий гарячий поцілунок обпалив її, сп'янив, запаморочив... Так несподівано, блискавично все сталося, аж закрутилася голова... В солодкому безсилі, в напівзабутті якусь мить спочивала у нього на грудях, а, опам'ятавшись, звільнилася з обіймів, відвернувся в степ. Він її поцілував... Правда, не зовсім таким уявлявся їй цей перший поцілунок, що так зненацька обпалив її сухим своїм вогнем... Але він її поцілував! Віднині перейдено, переступлено якусь велику межу, що розділяла їх досі, але вже більше не розділятиме. Віднині вона вся належить йому, а він — їй!

Повернулась палаючи лицем до свого капітана, і він їй здався тепер рідшим за всіх на світі. Веселий, збадьорений стояв по коліна в квітучих травах і, сміючись, пустотливо цілився рушницею в небо.

Пролунав постріл — покотилась далеко над степом луна... Марія стояла в якійсь радісній оціпенілості. По кому він стріляє, отой знетямлений від щастя хлопець? Чи не казкова жар-птиця привиділась йому в чистому високому небі? Чи, може, на радощах салютує сам собі, своїй юнацькій перемозі?

Шальний Вовиків постріл, видно, почули і там, на пляжі, бо слідом за цим з'явилась на пагорку гінка жіноча постать і почала махати білою панамою в степ.

— Здається, мамхен, — посміхнувся Вовик. — Мабуть, юшка готова... Ходімо швидше!

Незабаром стало видно, що на горбку стоїть справді директорша. З її злого, стривоженого вигляду Марія дразу догадалась: сталося щось недобре. Яка вже там юшка, коли й вогнища нема, і всі, вже зібравшись, повільно ведуть когось берегом до катера попід руки...

— Це тільки один ти можеш! — сердито накинулась директорша на сина. — З батьком он, мабуть, соняшний удар, мерщій треба поспішати на материк, а любий ненаглядний синок тим часом кинув усіх, повіявся десь на край світа!

Вовик, похмурнівши, став виправдуватись:

— Звідки ж я знав, що з ним удар...

— Швидше, швидше! — підгонила його мати вниз. — Хай уже нас, а то й суддю кинув напризволяще: теж мені капітан! Розбалували ми тебе — далі нікуди, досі каюся, що в нахімовське не віддала!.. Там би тебе виструнчили!

За материною нагінкою Вовик не мав змоги навіть оглянутись на Марію. Зіщулившись, мов пійманий на шкоді хлопчак, поспішав він униз до катера, а мати, не відстаючи ні на крок, все вичитувала йому та вичитувала.

— Безсердечний ти, Вовику, егоїст! — це було останнє, що долинуло до Марії.

7

Дьома, повертаючись із виселку, застав Марію на тому самому місці, де залишив її з отим нахрапистим капітаном.

Тепер вона стояла, тримаючи туфлі в руці, і вітерець злегка ворушив на ній голубу газову косинку, обкинуту круг шиї. Байдужа до Дьоми, до його пропотілої тільняшки, що рябіла вже неподалік, дівчина всю свою увагу віддала мореві: із затоки саме виходив "Боцман Лелека" — сяючий, облитий вечірнім сонцем... Стежачи, як він віддаляється, Марія аж тяглася йому вслід.

— Не помішаю? — ущіпливо запитав Дьома, наближаючись.

— Кому?

— Та кому ж... тобі, твоєму тужінню на валу.

— О ні, ти саме вчасно. Дьомочко: ні раніше, ні пізніше...

— Таке вже моє призначення — являтися вчасно... Я ж бачу — "Боцман" із якоря знявся... Ну що: добре ви тут попиячили?

— Добре... Глянь, вся затока горить, налита червоним вином!..

— То від сонця, а я про інше питаю... Ти й справді наче п'яна?

Марія зашарілася. Потім враз пружно стрепенулась всім тілом, і якийсь пустотливий затаєний гріх блиснув їй у очах:

— Ой п'яна, п'яна, Дьомочко!..

— Гаразд, ходімо вже... Світило сідає.

Рушили стежкою до маяка. Олімпієць розмашисто крокував попереду, дівчина ледве встигала за ним.

— Рекорда поставив, Дьомо?

— Може й поставив, але фіксувати було нікому: суддів путящих не було...

— Це ти на мене натякаєш? Я не могла.

— Знаю, що ти не могла.

— А книжка, Дьомо?

— Люби не було, я матері залишив...

— Які там новини?

— В середу комсомольські збори.

— Збори? Це чудово...

Все було зараз Марії чудовим. І збори, і море, і цей надвечірній пригасаючий степ. Іти було легко, як на крилах...

Сонце заходить, місяць ісходить,
Човен по морю тихо пливе...

— О, ти й співати вмієш? — обертався на ходу хлопець.

— Я? Співаю? — Марія сміється. — То тобі вчулося, Дьомо!

...Дівчина в човні пісню заводить,
А моряк чує — серденько мре...

— Стоп! — раптом зупиняється Дьома: — Олені!

— Де? — Марія підбігла, притулилась плечем до хлопця. — Де ти їх набачив, Дьомо?

— Он під отією смужкою очеретів...

— Ага, бачу, бачу!

На далекому згірку, ледь помітні під очеретами, стояли, застигши мальовничою групкою олені: олень з оленицею і оленятком. Наче вискочили з гущавини на простір, здивовані, побачили перед собою велике червоне світило, що вже лежало на самій траві, і так застигли у подиві, лицем до нього...

— Гіллястий — то олень, а без гілок — то оленица...

— Це та сама, Дьомо? Ота, що — пам'ятаєш? — облетіла тоді одним духом весь острів?

— Може й та...

— І вже й з оленятком!

— Сімейка, — невесело пожартував Дьома і, все дужче відчуваючи на собі пругке тепло Маріїного плеча, злегка обійняв її рукою за стан. Дівчина не відсахнулась, наче боялась найменшим рухом сполохати далеких отих оленів.

— Стоять, як на картині... Чим не герб, Маріє, твого майбутнього родинного щастя?

— Воно й тобі личило б...

— Ех, мені... Мені, Маріє, не світить...

Сказав ніби жартома, одначе і якісь інші, гіркі нотки покривджено забриніли йому в голосі.

— Чому не світить? Таке, Дьомо, кожному світить — тільки забажай...

— Тільки забажати? — недовірливо перепитав Дьома, і дівчина відчула, як дебела рука його, мовби в забутті, поволі стискає, пригортає її до себе.

— Дьомо, ти що? — звела вона в щирому подиві очі на хлопця.

Дьома не відповів. Мовби захмелівши раптом, з болісно перекошеним обличчям вже згріб її своїми олімпійськими ручищами і гнув, пригортав до себе в якомусь несамовитому відчаї.

— Ти збожеволів, Дьомо!!

— Маріє! Маріє!.. — шепотів він у нестямі, насуваючись на дівчину обличчям, як сліпий, — доки ти мене мучитимеш!.. З тим ти не так... той, мабуть, цілував уже сьогодні...

Вигнувшись, напружившись з усіх сил, дівчина лисицею випорснула з-пір рук Дьоми. Розтріпана, задихана, відскочила вбік, поправляючи волосся. Лице їй пашіло щирим гнівом.

— Цілував, ну то й що? — викрикнула кона, почуваючи, що Вовиків поцілунок ще й досі горить їй на вустах. — Цілував і цілуватиме!

Дьома закрив обличчя руками.

— А ти не лізь, — уже спокійніше промовила дівчина. — Скажи спасибі, що туфлем оцим не дістала: явився б на маяк міченим!..

Не було вже оленів на далекому горбку, наче й не стояли вони там ніколи. Чи шугнули в очерет, чи майнули десь по острову оглядати своє дивовижне степове царство, просторе водночас і замкнуте звідусіль непереходимою морською блакиттю... Може, тільки в найсуворіші зими (боїться їх директор заповідника), коли мороз скує море, вирвуться олені на велику волю, подадуться навпростець через море, куди очі стоять: чи в Крим, чи на Кубань...

Доведеться, може, тоді й Марії добуватися до милого по льоду через замерзле море: без криголама Вовик на маяк не проб'ється!

...Знову йшли стежкою. Тепер Марія шуміла спідничкою попереду, а Дьома, опустивши свої широкі плечі, понуро плентався за нею.

Гасне степ. Спадає спека. Тиша навколо. Тільки море перепліскується вічним своїм плескотом і двоє крокують стежкою, наче одне тікає від іншого.

Коли вони підходили до маяка, знайомий вогник угорі вже світився.

Юрій ШЕРЕХ

СПОСТЕРІГАЮЧИ З ЧУЖИНИ

І. ЗАГУБЛЕНИЙ КЛЮЧ

(Олесь Гончар. Щоб світився вогник. Повість. — Олександер Корнійчук. Крила. П'єса на чотири дії, п'ять картин. Київ 1954).

Читаєш "Щоб світився вогник", повість Гончареву, і очам своїм не віриш. Невже щось подібне могло бути надруковане в Києві, в обласній друкарні, вулиця Леніна 19, мати цензурну позначку БФ 02790, тираж 19.300? Повість про перше кохання, про море і степ, де ні слова нема про партію, політику, американських імперіялістів, мудрих вождів соціялістичне змагання, трудящі маси? Повість, де мова про "найважніші таємниці" дівочої душі, про радість і одчай першого поцілунку, про місячну ніч і "їх двоє на білокрилій яхті", про поезію степу збереженого в своїй недоторканій красі й силі на дикому острівці Озівського моря, де є тільки маяк на одному кінці острова, а поза тим — незаймана природа, і тільки зрушений вітром ковиль сріблясто хвилюється довкола, задумливо, стиха бринить, "так, як бринів він, мабуть, і в сиву давнину при якихнебудь скітах", про шум розбурханого моря, висвисти вітру й всеосяжний морок!

Якщо шукати паралель Гончаревій повісті, то здається, що годі знайти їх у підрадянській літературі, і погляд звертається до "На камені" Коцюбинського, до речі твору тепер забороненого, як усе, що нагадує про татар у Криму. Як і там, у повісті Гончара маємо історію свіжого й чистого кохання на тлі двох стихій — тільки там це гори і море, а тут — степ і море, там — стихії або принаймні одна з них — гори — безумовно ворожа залюбленим, а тут і степ і море по боці молодого кохання, і тільки коли те кохання розбите, море обертається своєю грізною стороною. Одначе сама ідея показати наростання й кінець світлого людського почуття на контрастово-паралельному тлі стихій довкілля і саме шукання інтимного, людяного й поетичного, нема сумніву, ведуть нас, здається, до занедбаних традицій нашої клясичної літератури.

Еренбург видав у травні 1954 р. повість "Відлига", що наробила була трохи галасу в радянській критиці і не дістала зрештою офіційного благословення. Акторка Таня говорить у повісті про віру в чудо, коли все погано і раптом усе стає добрим, усе змінюється — місто, люди, речі. Чи справді сталося таке чудо? Прийшла післясталінська відлига? Починають світитися перші нові вогники над чорністю ночі: "Серед суцільного розбурханого мороку один лише її, Маріїн, вогник уперто яскравіє вгорі, веселить і радує дівчині око", — щоб ще раз повернутися до повісти Гончара й цитат з неї?

Відомий жарт оповідає про лектора, що мав читати лекцію про Грецію. Він почав фразою: "Перше, ніж говорити про Грецію, треба сказати про Туреччину". Потім увесь час він говорив про Туреччину. Здається,

що в нашому випадку, у випадку повісти Гончара, справді доцільно буде спершу поговорити про Туреччину. Нашою Туреччиною буде Корнійчукова п'єса "Крила", опублікована на який місяць пізніше від Гончаревого "Вогника", писана, отже, напевне, одночасно, в тому ж політичному повітрі і на те ж "соціяльне замовлення". Різниця тільки та, що Гончар — таки мистець, а Корнійчук — партач і пристосуванець. Але нитки, добре сховані в Гончара, аж надто видно в Корнійчука.

П'єса Корнійчукова починається цілком у традиції того радянського псевдоклясицизму, який офіційно зветься соціялістичним реалізмом. Ніхто з дійових осіб словечка попросту не мовить. До героя, секретаря обкому партії (клясицизм вчить, що головні дійові особи мусять бути з вищих сфер суспільства), приходить його колишня стара вчителька й каже про те, що вона рада бачити його. Герой, товариш Ромодан, відповідає: "Дякую. Постараюся виправдати ваше довір'я". Героїня, його дружина, оповідь про свій арешт і звільнення кінчає словами: "Спасибі, велике спасибі центральному комітету! Ніколи більше не повернеться цей жахливий сон". А вже найбільше того, що на Сході України зветься пошлостями, а на Заході — плитким, коли герої починають говорити про мистецтво і "тоже хочуть свою образованість показать". Самозрозуміло, першою жертвою тут падає Бетговен, твір якого, до речі, невідомо чому, зветься "Лунна соната". Чи може Бетговен, власне, давав своїм творам російські назви? Так от молодша героїня, дочка секретаря обкому партії Ліда заявляє: "Мене завжди хвилює ця соната Бетговена. В ній ціле море людських почуттів... і ні дна, ні берегів немає їм". І тут вона навіть бере акорд з цієї таки місячної, чи то пак лунної сонати. Героїня ця збирається навіть їхати вчитися в консерваторію, і то тільки в одеську. "Чому не в київську?" — "В Одесі море. А музика — це море". Таких — аж пальці знати — плебейських пошлостей повно в п'єсі. Від нової аристократії аж надто тхне дьогтем. Але цей запах властивий однаково і всій радянській аристократії, і Корнійчукові як її гідному представникові. Він природний, всюдисущий, і його не почувають.

І конфлікт п'єси, чи радше два її конфлікти, цілком у традиції радянського псевдоклясицизму. Була собі область, і не було там доброго партійного керівника. І йшло все в тій області погано для широких трудящих мас, а добре натомість для бюрократичних елементів. Та недріманне око партії, то пак ЦК, то пак Москви, помітило цей стан, і приїхав новий секретар, отой самий товариш Ромодан. Цей усе знає і все сам робить. Чотири роки не можуть збудувати лікарню? — Гаразд. "Приходьте в понеділок о 9 годині в обком. Поїдемо на будівництво. Я викличу будівельників". Погано живеться колгоспникам? — Не біда. Про це в Москві думають. "Скоро будуть великі зміни в колгоспному житті. Нові закони". Такі скрижалі з гори Синай. Новий Гарун аль-Рашід, товариш Ромодан, інкогніто ходить по обласному місті, він інтересується життям широких трудящих мас. У ході п'єси герой наш чудодійно розправляється з бюрократами, начотчиками й "прозаседавшимися", встановлює контакт з народом в образі садівника обкомівської дачі і своєї сестри — колгоспної ланкової, — і — результат не важко вгадати — в кінці п'єси всі безнадійно щасливі, всі потреби задоволені, і посмішка цвіте на вустах усіх широких мас в цілому і кожного трудящого зокрема.

Ще пара прикладів покаже методи провідного драматурга УРСР. Бюрократ зветься товариш Дремлюга, а свою діяльність він характеризує так: "Довго засідали... Тридцять п'ять питань розглянули. Я сьогодні такий рознос учинив — до смерти пам'ятатимуть". Звичайно, кожному зрозуміло, який це страшний бюрократ, і як він відірвався від тих самих славнозвісних широких трудящих мас. Начотник — слово, породжене російською дійсністю, а потім таке потрібне в радянському побуті, але, природна річ без еквівалента в українській мові, сипле цитатами з свого найвищого авторитета, якого прізвище — товариш Нудник. На колгоспній нараді має бути доповідь "Боротьба з яловістю корів". У світлі авторитету товариша Нудника виявляється, що доповідь треба б назвати "Яловість корів в світлі великого вчення Павлова". Звичайно, кожному зрозуміло, який це страшний начотник і як він відірвався від широких трудящих мас. Щодо самої боротьби з яловістю Корнійчука, вибачте, корів, то вона, як тема доповіді, здається, ні в кого сумніву не викликає.

Народ, натомість, це страшно зворушливо. Він скоро працює на своїх постах, він будує світле майбутнє і дає секретарям обкомів дбати за своє щастя й добробут. Звуть його представника, садівника обкомівської дачі, товариш Самосад, і це, явно, вказує на невмирущість народу. Самосад цей "рядовий пішов (на війну), рядовим і повернувся". І він невідривний від партії. "Які можуть бути між нами рахунки? Ви — секретар (обкому партії), а я — тракторист, але принцип у нас один: збільшуй врожай, піднімай тваринництво.. Хіба не так?, — і секретар, товариш Гарун аль-Рашід авторитетно відповідають: "Так". Такий страшно милий і зворушливий народ. Мужички. Пейзани. Ідилія й пастораль. Ідилія й пастораль — теж типові жанри клясицизму, як відомо.

Щоб показати цей, скажім, типаж і щоб розгорнути цей, скажім, конфлікт, Корнійчук нагнав на сцену не більше й не менше, як 31 дійову особу, і, за випробуваною методою, показав нам одне засідання і одні збори. Можна справді тільки захоплюватися тим, як провідний драматург УРСР, автор уже не одного десятка драматичних виробів, зумів зберегти цілковиту незайманість супроти драматургічної техніки, якої може йому позаздрити найпримітивніший драмописець з Бродвею, якого з самого початку вчать, що конфлікт треба обмежувати до мінімального числа дійових осіб — шість, чотири, навіть дві, і який умудряється часом ставити й досить глибокі проблеми при такому "капіталістичному" самозбереженні. Але маштаби соціялістичного мистецтва інші.

У Корнійчукових "Крилах", в окремих реплікаx дійових осіб, можна виловити негативні сторони радянської дійсности. "Тваринництво в колгоспах пішло вниз. По удою корови почали доганяти кіз. Солома, що колись тільки на підстилку йшла, стала у нас основним кормом. Колгоспники власні корови спродують... За минулий рік від голоду подохло корів у області... приблизно тисяч чотири з половиною". Людей "скручують, а потім зламують". Вони "шиї гнуть, добровільно". Та це все подано тільки ad maiorem Dei gloriam, — щоб показати, що трапляється там, куди не сягає око партії, і щоб підсилити тріюмф партії в фіналі. Щоб зробити кінцеву посмішку ще ширшою, щоб розтягти уста аж до вух.

Та в п'єсі є інший конфлікт. Особистий. Поетика радянського псевдоклясицизму вчить, що суспільні конфлікти мусять бути пов'язані з особистими й навпаки. Товариш Ромодан переживає особисту трагедію. У його чудових очах, що "ніби в дитини: відкриті, чисті, ніби зразу весь світ хочуть побачити", — є в них "якийсь внутрішній неспокій". Виявляється, що товариш Ромодан має свою трагічну провину. Берія чи його поплічники заарештували в нього жінку, а він, замість боронити, зрікся її. Берію розгромили, жінку товариша Ромодана випустили, але тепер вона не хоче назад до свого законного чоловіка, і дочка їхня, ота сама закохана в море-музику Лідія, не хоче визнавати батька за батька. Тим то по очах товариша секретаря обкому видно, що він велике горе пережив.

З чужини може здатися, що тут у п'єсі Корнійчука свіжим вітром повіяло. Ще б пак, — проти арештів

протестують, довір'я до людини вимагають. Та це було б хибним висновком. Одних випустили, інших посадили. Дружина Ромоданова каже: "Навіть той, хто загрожував мені концтабором, начальник обл. МГБ, сидить тепер у тюрмі, після арешту Берія". А хай би спробував хтось з героїв Корнійчука заступитися за цього заарештованого чи твердити, що він не винен. 68-річний грек Алексіос Ґеоргіядес, що недавно втік з Воркути до Швеції, оповідає, що до Воркути приходили останнім часом цілі поїзди з "прибічниками Берії". Мова в Корнійчука йде не про перемогу права над безправ'ям, а про перемогу одного безправ'я над іншим безправ'ям.

Нема нічого свіжого, оригінального й правдивого в "особистому" конфлікті драми Корнійчукової. Натомість цікаво, як цей конфлікт подається. Йому присвячена остання, четверта дія п'єси. І тут уже нема зборів чи засідань, а є натомість осінній краєвид, ліричні і злегка втомлені настрої, приглушені тони, є намагання недоговорювати речі, а передавати думки й душевні порухи жестом, півсловом, тим, що Станіславський називав підтекстом. Сама сцена повернення товаришки Ромодан до товариша Ромодана відсунена поза сцену, після останньої завіси, а фінал — падання осіннього листя й крик відлітання диких сусей. Хай робиться це з незграбністю цієї безтрадиційної радянської аристократії, на межі з цирком — щоб показати хвилювання героїні, автор примушує її запалювати цигарку не з того кінця, та ще й присвячує цьому такий діялог:

Катерина. Дайте мені цигарку.

Калина. Ви ж не курите?..

Катерина. Не курила, а тепер курю...

Ромодан (подає цигарку, запалює сірника). Та ви ж не тим кінцем!..

Катерина (вийняла цигарку з рота). Пробачте... — — але все таки ясно, куди націляється Корнійчук. Інтимна драма Чехова. "Вишневий сад". У дикому, протиприродному сполученні з штампами радянського псевдоклясицизму, — але так, драма особистих настроїв і ліричних пів- і чверть-тонів.

Хоч трохи інтелігентніший і кваліфікованіший письменник (Гончар!!!), якби навіть удався до такого антимистецького дисонансу стилів, постарався б бодай приховати, чому він це робить. Не так Корнійчук, підлабузник, примітив і вічний "чєво-ізволітє". Він розбазікує секрет своєї кухні. Тут таки, в цій таки четвертій дії. Товариш Ромодан кажуть: "Ви ключ знайдіть до душі людини". Така є тепер партійна директива. І Корнійчук її виконує і за страх і за совість. Інша його героїня, сестра товариша Ромодана, ланкова колгоспна, Варвара, ще виразніше ставить крапки над усіма і: "Люди звикли з давніх-давен, що вони замухришки, і це не їх вина. Бо хто тільки не поганяв ними, не лаяв їх. А ти приголуб людину, приголуб — і вона гори переверне!"

Вибовкувано тут може більше, ніж належало. Але суть проста. Видно, велика є втома в Радянському Союзі, коли вирішено на якийсь короткий час погладити людей не проти шерсти, а по шерсті. Мовляв, тоді краще гори перевертатимуть. Мовляв, треба малої відлиги. У відлигу ми не віримо. На вулицях Харкова в морози посипали лід сіллю, щоб розтавав. Та коли не прийдуть люди з лопатами, щоб підталий лід зчистити, то він ізнов замерзне. Чи є ті люди з лопатами в Радянському Союзі? Бо якщо їх не буде, то кінчиться так, як товариш Дремлюга кажуть: "Пошумлять, погаласують, а потім усе стане на своє місце".

Тепер можна повернутися від нашої Туреччини до нашої Греції. Тим більше, що в середині довелося згадати справжнього грека Алексіоса Ґеоргіядоса. Наша Греція в даному випадку одначе, як читач пригадує, — повість Гончарева про засвічений вогник. Вона написана про інтимні людські почуття, бо партія наказала знайти загублений ключ до людських душ. І вона робить це ніби безоглядніше й послідовніше від Корнійчукової п'єси. У ній нема засідань і зборів, нема персонажів, розподілених за традиційною схемою масок — бюрократ, начотник, трудовий інтелігент, трудяща маса, не нагнано на сцену взагалі 31 дійової особи. Одначе, коли придивитися до повісти після зльоту на "Крилах" Корнійчукових, відкривається, що й це не тільки повість про перше кохання, степ і море. Повість пройнята ідеєю непомітного подвигу, героїзму малої людини. Героїня Марія, технік маякової апаратури, протиставлена героєві Вовикові, молодому капітанові корабля і його нареченій лікарці Ксані. Марія хоче скромно працювати на своїй посаді, Вовик шукає насолод у житті, Ксана хоче уславитися. Результати: Вовик порушує закони й приписи — він стріляє дичину в заповіднику, він "позичає" державного човна для морської прогулянки з любимою дівчиною, він танцює з дівчатами в пивній, — і його всі засуджують; Ксана нічого героїчного не робить; натомість Марія, тільки саможертовно виконуючи свої скромні обов'язки, стає героєм. Мораль — не рипайся, не бунтуйся, йди, куди кажуть, корися — і тоді все буде гаразд. Щастя дається тихим і скроминм. Будь як усі.

Не знати, чи ці мотиви й настанови з Квітчиних "Листів до любезних земляків" так несподівано вирнули тепер програмово, порядком виховання слухняности тих таки трудящих мас, чи вони — мимовільний вияв втоми, яка проявилася і в Корнійчукових "Крилах". Але в обох випадках вони добре обслуговують режим, може краще, ніж Корнійчукове очеховлене "гром победы раздавайся". Колись сентименталісти стверджували, що і селянки кохати вміють. Зворушливо страждала й вмирала Маруся, зворушливу вірність зберігала Галочка, поневірялася закохана сердешна Оксана. Тепер радянський псевдоклясицизм потребує своєї ідилії. У вільний від праці й громадських навантажень час, виконавши всі вимоги й приписи, як колгоспник хлібоздачу, новітня Маруся-Марія дістає право на зворушливе кохання. І техніки маякової апаратури кохати вміють, відкриває радянська література на майже тридцять п'ятому році свого існування. Море і степ стають тлом для нової чутливої пасторалі. Те, що назовні видається школою Коцюбинського, показується в основі школою Квітки-Основ'яненка. Дивоглядному сполученню Чехова з постановами ЦК КПРС у продукції Корнійчука відповідає не менш дивовижне пересадження Квітки на ґрунт радянських штампів у Гончара.

Схожість іде ще далі. У Квітки в "Марусі" власне бракує справжнього конфлікту, і письменник заступає його несподіваною хворобою героїні й невмотивованою смертю. Без цього випадку повість Квітчина не мала б жадного глибшого конфлікту. Вона побудована на випадковості, і це не випадково. Бо письменник, що цілком приймає дійсність у засаді не повинен мати конфліктів. Поскільки Квітка приймав сучасну йому дійсність, він був приречений на безконфліктність, або випадкові конфлікти, або конфлікти в дусі традиційної підручникові моралі. Таке ж одначе й становище правовірного радянського письменника. Або він безконфліктний у своїх творах, або будує прописово-приписані конфлікти — випадок Корнійчука, — або мусить

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи

Оіл Борнери та направи.

J. KIRICHENKO

134 DOVERCOURT ROAD

TORONTO, ONT. PHONE: LA. 8829

будувати на випадковостях. Цим шляхом пішов Гончар. Як і Маруся, його Марія несподівано хворіє. Більше того, саме тоді несподівано гасне вогник на маяку. Героїзм Марії полягає в тому, що при температурі 40, в страшний ураган, вона здирається на верхівку маяка й засвічує новий вогник. Не будь хвороби, урагану й випадково погаслого вогника, не було б героїзму, не було б кінця повісти. Різниця тільки в тому, що християнська Маруся вмирає, а радянська Марія-Маруся, ясна річ, лишається жити і, якби Гончар продовжив повість ще на одну сторінку, то вона б напевне дістала орден.

Ледве чи Гончар знав, що він пише перелицьовану "Марусю" Квітчину технікою Коцюбинського і ідеологією радянської районової газети. Ледве чи був він свідомий того, що поза серпанком не без майстерності виписаних пейзажів і любовних сцен твір його — на межі пародії. Мабуть, це сталося само собою. Але в цьому є глибший сенс. Радянська література береться переписувати на новий лад класиків. Відірвана від живих течій світової літератури, здана тільки на класиків, вона береться тепер відтворити їх, пристосовуючи до офіційної ідеології. Її провідною ідеєю в цьому переписуванні класичних творів є знайти загублений ключ до людських душ. Така є і директива партії.

Чи буде ключ знайдений на цьому шляху? В цьому можна сумніватися. Реставрація не заступає сучасности. А тут маємо справу навіть не з реставрацією, а з підробленням. Результатом стає антимистецький фальш.

Микола ХИМИЧ

Кахівське будівництво

Сере чинників, що сприяли та обумовили розвиток культури і цивілізації взагалі, а зокрема творенню державних організмів, — ріки стоять, мабуть, на першому місці.

Така роля припадає і на наш Дніпро.

На ньому, як на великому торговельному шляху із Скандинавії до Візантії, у пункті (Києві), де цей шлях перехрещувався з другим торговельним шляхом (із Хозарії у Наддунайщину) стало можливим, тодішній правлячій верстві, нагромадити такі матеріяльні та духові вартості та набути такого організаційного хисту, що стало можливим створити нашу першу державу — Київську Русь.

Пізніше, дякуючи специфічним природним особливостям Дніпра, виникла й розвинулась козаччина, яка була не тільки збройною силою тодішньої України, а й носієм державности.

У сучасну пору Дніпро не втратив свого значення, лише його значення набрало іншого напрямку. У періоді індустріяльної формації, коли головним засобом виробництва є машина-двигун, яка стало потребує енергії в різних її видах, на Дніпро, як на могутнє і стале джерело енергії, припадає виключна роля в розвиткові виробничих сил країни.

Дніпрові води несуть у собі величезну кількість гідроенергії, яка при раціональнім і повнім використанні дорівнює в середньому 3.963.000 кінських силі), тобто має запас потенційної енергії, в середній поводності рік, 12 млрд. квт. годин.[2])

У теперішніх кордонах ця енергія розподіляється так: Україна 92%, Білорусь 6%, Росія 2%.[3])

На базі цих гідроенергетичних ресурсів на початку 1920-их рр. почали розробляти проєкт "Великого Дніпра", за яким ріка мала бути використана як: 1) транспортна система, 2) енергетичне джерело, 3) іригаційний чинник.

Транспортна частина полягала не тільки в тому, щоб зробити Дніпро судоплавним через пороги, а і в тому, щоб з'єднати його з іншими річками. У межах України це з'єднання проєктувалось здійснити так: а) Бог — Синюха — канал — Дніпро, б) Дніпро — Самара — Вовча — канал — Казенний Торець — Дінець (Білгородський напрямок), в) Дніпро — Ворскла — канал — Уди — Дінець (Харківський напрямок). Окремо проєктувалось з'єднати Дніпро з Озівським морем по схемі: Дніпро — Самара — Вовча — канал — Кальміус, а в зв'язку з цим головніші річки Донбасу (Луганку, Міус, Кундюрчу) зробити судоплавними.

Енергетична частина полягала в тому, щоб побудувати на Дніпрі гідроелектричні станції, від Дорогобуджу аж до гирла р. Інгульця, використати його енергію. За проєктом Укрдіпроводу (1933 р.) електростанції розміщувалися так:

а) від Дорогобужу до Києва 10 станцій загальною потужністю 195.000 квт.,

б) від Києва до гирла річки Інгульця 4 станції заг. потужністю 729.000 квт., а саме: Переяславську 104.000 квт., Кременчуцьку 210.000 квт., Каменську 175.000 квт., Інгулецьку 240.000 квт.

в) і окремо біля Кичкасу т. зв. Дніпрельстан потужністю на 558.000 квт.[4])

Тільки при такій мережі гідростанцій Дніпрельстан, як головну станцію в каскаді силових споруд Дніпра — він виробляє в рік 2,5 млрд. квт. годин[5]), — стає можливим повністю використати його енергетичний ефект, як для існуючих галузей господарства так і для створення нових галузей та для розвитку нових промислових районів в долішній частині Дніпра. Треба мати на увазі, що на цю частину ріки, де вода спадає на 51 метр, припадає 2.067.000 кінських сил, тобто 52% всього його запасу гідроенергії.[6])

3) Іригаційна частина полягала в тому, щоб посушливі райони півдня України системою іригаційних каналів наводнити і таким чином створити тут умови для інтенсивного сільського господарства.

Але, як звичайно, в радянських умовах з цього великого проєкту виконано тільки малу частину. Причина того було не в тому, що влада не розуміла чи недоцінювала економічного значення проблеми "Великого Дніпра", а тому, що при тодішньому становищі в Україні, коли вона хоч і була т. зв. "союзною республікою", але ще користувалася значною автономією у господарстві і ці права українська сторона намагалася все більше й більше використати та поширювати, що якраз особливо виявилося під час початку будівництва Дніпрельстану, яке громадськість та уряд УРСР хотіли звести до будівництва національного значення. А цьому й спротивилася Москва.

Тоді уряд УРСР хотів випустити спеціяльну позичку, яку мали розмістити тільки на території України і таким чином дати зрозуміти росіянам, що вони до будівництва не мають ніякого відношення і допомоги від "старшого брата" зовсім не потрібується. Тоді ж посилено говорилося й писалося про те, щоб коло електростанції побудувати нове місто, Електрополіс, куди мали б перенести столицю України. Це мало важливе значення, бо обидві тодішні столиці — Київ і Харків — мали більше російську суть чим українську, а новому містові, при тім стані української справи, можна було надати виключно українського характеру.

Звичайно, росіяни цього допустити ніколи не могли і увесь проєкт був зведений до мінімума: побудували тільки одну станцію, на той час найбільшу в світі:[7]) Дніпрельстан — 850.000 НР, Ніяґара, Канада — 425.000 НР, Коновінго, США — 378.000 НР, Мосл-Шоалс, США — 260.000 НР.

Значення новозбудованої електростанції полягало

майже виключно, як фактора для розвитку промисловости, а саме:

1) На базі дешевої електроенергії (квт. година коштувала 0,9 коп. тоді, як інші станції України відпускали квт. годину по 2,5 коп.[8]) мали вирости нові види виробництва, до яких в першу чергу відносилися: електросталь, ферростопи, тверді стопи, алюміній, магній, електроди; як також створено й поширено металюргійні, хемічні, машинобудівельні підприємства.

Проф. Александров, автор проєкту Дніпровської ГЕС, каже, що "Важливе не те, що це дешеве джерело енергії, а те, що це є фундамент для нової господарчої творчости, фундамент для створення нового комплексу промислових підприємств, які дають новий напрямок нашому індустріяльному розвиткові."

2) Виростав новий промисловий осередок. Станція давала змогу перемістити важку індустрію в новий район, що особливо важливе для України, бо досі вона розміщувалась головним чином у Донбасі, на базі його кам'яного вугілля.

Одначе, сподіваного економічного ефекту Дніпрельстан не дав. Причиною цього було те, що Дніпро не має в себе достатньої кількости води, щоб повністю урухомити електростанцію.

Дніпро, за останні часи, збіднів на воду. Якраз тут, на прикладі Дніпра й Дніпрельстану, дуже скоро і досить яскраво виявились наслідки радянської системи господарювання. Дійсність показала, що мало перегородити ріку бетоновою греблею і тим забезпечити безперебійну роботу станції. Щоб вона працювала на всю свою повну енергоспроможність увесь рік, треба в басейні ріки викопати цілий ряд водогосподарчих мероприємств.

Головним недоліком Дніпра є те, що кількість води в ньому, водний режим його, — не постійний, нерівномірний на протязі цілого року. Весною і в дощові періоди року ріка має багато води, а літом, особливо коли воно сухе, вода спадає до мінімума і її є так мало, що вона не спроможна урухомити всі турбіни станції. Яка є різниця в енергетичній спроможності станції видно з чисел, які показують, скільки вона може виробити енергії в залежності від кількости води в річці, а саме:

1. У багатоводний рік 4.400.000.000 квт. годин,
2. У маловодний рік 2.800.000.000 квт. годин.[9])

За три весінні місяці — березень, квітень, травень — надходить 55-63, а то і 78%[10]) всієї річної кількости води. Ця весняна вода спадає дуже скоро й енергетичний ефект її малий. Ось з якою скорістю проходить вода в районі Києва:

1. Весною 7.000 — 2.500 куб. м. в секунду,
2. В інші періоди року 800 — 700 куб. м. в секунду.

Останні 37-45 чи то 22% води припадають на долю інших 9 місяців. Та і в ці місяці вода розподіляється не рівномірно. Більша частина її припадає на дощові осінні місяці, а на сухі літні та зимові місяці (їх приблизно 6) води залишається дуже мало. У ці місяці гідростанція не може працювати на свою повну потужність.

Щоб хоч якнебудь зарадити цьому лихові вирішено було сполучити Дніпрельстан з Донецькими районовими електростанціями і таким чином у місяці багаті на воду електроенергію Дніпрельстану подавати в Донбас, а, в місяці бідні на воду, донецьку електроенергію подавати в Дніпровський промисловий район.

Але розв'язка такого стану на Дніпрельстані полягає не в кільцюванні її з Донбасом. Розв'язка лежить далеко глибше.

Щоб унормувати водний режим Дніпра, треба перевести цілий ряд водогосподарських мероприємств у всьому басейні ріки, площа якого займає 510.750 кв. км.

Причини того, що Дніпро збіднів на воду такі:

1. Внаслідок колоніяльної підлеглости України в ній систематично знищувалися ліси і площа їх зменшилася:

а) у 1880 р. лісів було — 4.856.000 га, 100%,
б) у 1932 р. лісів було — 3.546.000 га, 73%.[12])

Відомо, що кількість вогкости в ґрунті і в атмосфері є в пропорції до кількости лісів і взагалі рослинности. Вони затримують у ґрунті воду опадів, регулюють стікання води в річки, захищають землю від перегрівання сонцем, знижують температуру нижчих шарів атмосфери, затримують сніг на полях та весною не допускають йому скоро розставати, затримують і зменшують силу вітрів, зменшують процес творення ярів, які забирають багато води і т. д. Все це разом взяте приводить до того, що ліси відіграють важливу ролю, як у твореннї вогкости так і в регулюванні її витрат. Крім того масиви вкриті рослинністю сприяють твореннюю дощових хмар, тобто створюють умови для збільшення опадів над такою територією. Для Дніпра, в якому опади складають 60-75% загальної кількости води, це є важливе, бо зменшення лісів автоматично приводить до зменшення води в ньому.

2. За часів більшовицького господарювання водному господарству України нанесено величезної руїни. Раніше у всіх селах та хуторах були пороблені загати, які творили ставки та інші водоймища. На малих річках була побудована маса дрібних гребель, для млинів головно. Всі ці греблі та загати більшовики знищили, мовляв, "знищимо всі ці куркульські витвори, а натомість побудуємо "соціялістичні моря", або в крайнім разі "соціялістичні озера".

Ці запруди виконували надзвичайно важливу та корисну роботу, бо вони у значній кількости затримували весняні води, як також води дощові. Таким чином спад її регулювався і вода в Дніпро надходила більшменш рівномірно на протязі всього року. Треба мати на увазі, що в його басейні за рік випадає 273.219.000.000 куб. мм. опадів[13]); приймаючи середній коефіцієнт стоку 0,35, бачимо, що 85 млрд. куб. м. води надходили не одноразовими великими порціями, а в якійсь мірі регулювалися.

Крім цього, загати виконували ще й інше, не менше важливе завдання — вони затримували намул.

Справа в тому, що допливи Дніпра не мають твердих берегів, а вище Києва, де власне творяться води його (до Києва надходить 82% всієї дніпрової води), всі річки мають цілком заболочені береги. Весняні води, води дощів, як і сама течія річок систематично змивають ці м'якгі породи і творять колосальну кількість намулу, який зрештою попадає в Дніпро. Пересічно за рік приноситься намулу:

біля Києва — 50 кгр. в секунду,
біля Кременчука — 69 кгр. в секунду.[14])

Коли перевести це в абсолютні числа, то коло Кременчука проходить за рік 2.200.000 тон намулу.

Новозбудована гребля коло Кичкаса теж відіграла свою ролю в замулюванні ріки, бо вона сповільнила і до того тиху течію Дніпра. Намул, який раніше проносився вниз по течії, тепер затримувався перед греблею і вище неї. Це останнє ілюструється станом мутности води в таких місцях:

коло Києва —	42,5 гр. в куб. м.
коло Кременчука —	46,5 гр. в куб. м.
коло Верхнєдніпровська	27,2 гр. в куб. м.
коло Херсона —	13,0 гр. в куб. м.

Як бачимо, коло Верхнєдніпровська кількість намулу зменшується внаслідок того, що перед греблею він осідає; а коло Херсону його зовсім мало, бо його затримала гребля. Таке замулювання ріки приводить до збідніння її на воду. Вода розливається по площі і таким чином губиться взагалі і зокрема від випаровування та затримується по численних затоках, багнах, ковбанях.

Отже, ще не досить побудувати електростанцію і тим вирішити одне з кілець проблеми "Великого Дніпра". Щоб ефектовно використати гідроенергетичну спроможність Дніпра, треба побудувати на ньому кілька

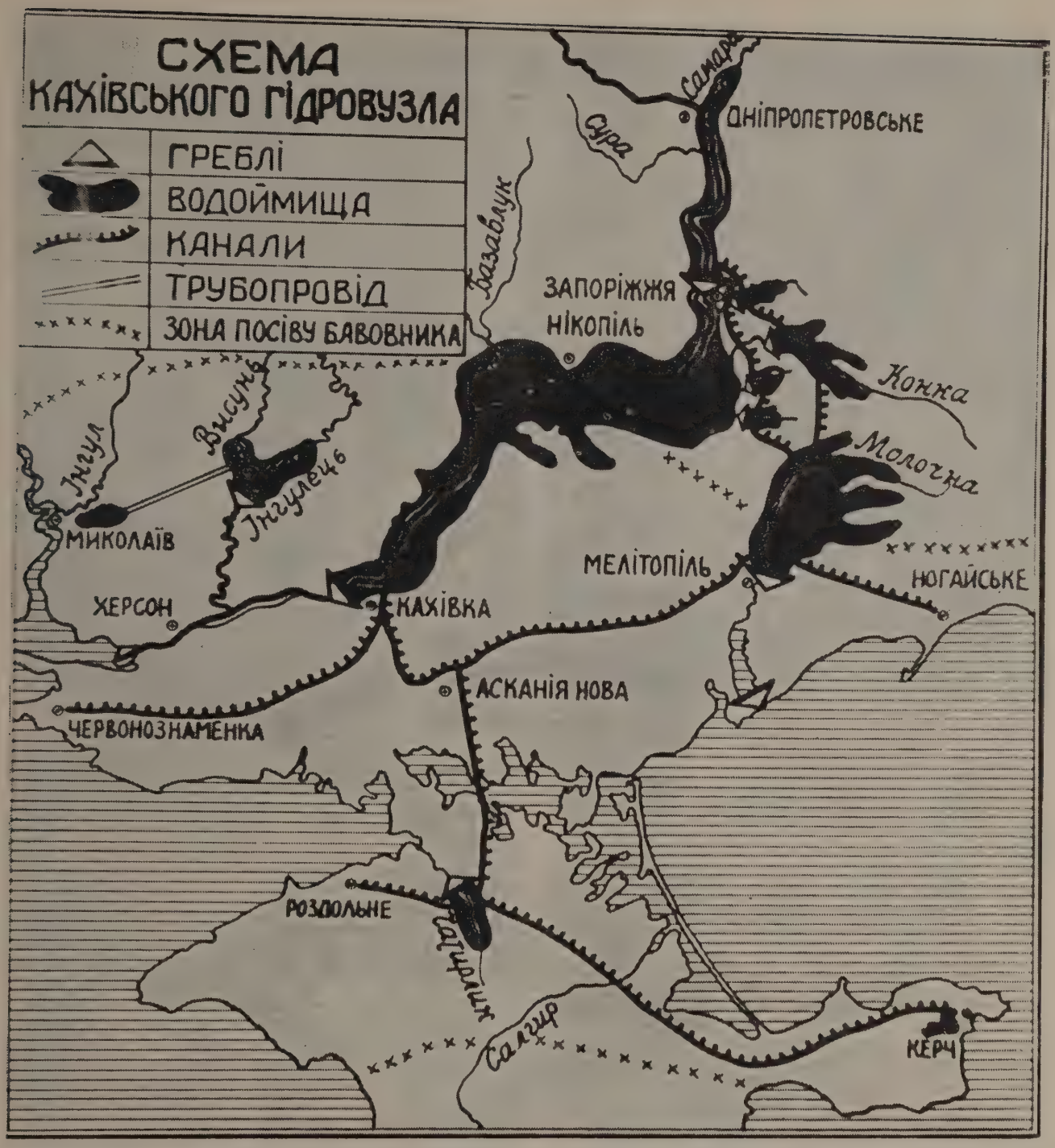

гребель, треба господарювати біля самої ріки, треба особливо дбало господарювати над усім водогосподарством басейну.

* * *

Наш Південь має добрі потенційні можливости для ведення інтенсивного сільського господарства. Тут є родючі ґрунти (4-6,5% гумусу[16]), багато тепла та світла (280-300 соняшних днів в році[17]), яке особливо потрібне для деяких технічних культур, але є один і то суттєвий недолік — бракує води, бракує вогкости, хоч район цей і лежить близько теплого моря. Чорне та Озівське моря майже зовсім не дають вогкости причорноморським степам, бо всі їх випаровування вітрами зносяться на Кавказько-чорноморське побережжя. На Причорномор'ї води так мало, що її не тільки не вистачає для ведення хліборобства, городництва чи скотарства, а навіть не вистачає людям для побутових потреб. Степових річок мало та й ті літом міліють або й зовсім пересихають, ґрунтова вода лежить на глибині 30-65 метрів[18]), атмосферичних опадів випадає недостатньо. Опади в різних смугах України такі:

Північна смуга — 500-550 мм в рік,
Лівобережжя — 450-520 мм в рік,
Південна смуга — 200-400 мм в рік,

а то і 2,8 мм, як то було у 1923 році[19]). Як тут сухо, найкраще говорить той приклад, що посіяне зерно в посушливий рік пролежить 2 місяці в землі і не псується[20]). Та й ці недостатні опади розподіляються по

частинах року нерівномірно і взагалі неправильно. Коли в період сходів рослин (березень-квітень) необхідно мати максимальну кількість опадів, то тоді їх здебільша зовсім немає, а підраховано і доказано, що 1 мм вчасних опадів у тутешніх умовах дає 8 кг. зерна з гектара[21]). У період дозрівання (червень-липень), коли дощі не конче потрібні, тоді вони випадають і цим скоріше спричиняють шкоду. Треба ще зауважити, що літні дощі мають характер злив, вартість яких для сільського господарства не тільки незначна, а переважно шкідлива. Незначна тому, що злива продовжується буквально кілька хвилин і ґрунт не встигає ввібрати навіть малої кількости води; а шкідлива тому, що така одноразова велика маса води прибиває посіви, зносить родючу верству ґрунту, розмиває породи, творить яри.

Наслідком цього першого лиха півдня є систематичні посухи, які повторюються через кожні 3-4 роки. У XVIII ст. було 34 посухи, у XIX ст. — 40, у першій половині XX століття — 14[22]). Особливо великі посухи були в 1881, 1889, 1890, 1897, 1901, 1906, 1911, 1921, 1923, 1946 рр.[23]). Тільки за останні 60 років було 20 посушливих років, з них 10 великих[24]). Збитки посухи приносять колосальні. Наприклад, у посуху 1901 року загинуло 75% коней, 17% великої рогатої худоби, 80% свиней[25]); урожаї в такі роки або зовсім гинуть, або є мінімальними, 0,9-3,0 центнери з гектара. Посуха 1921 року взяла й великі людські жертви.

Другим лихом півдня являються т. зв. суховії. З тої причини, що ця смуга України перебуває під впливом середньоазійського антициклона, на причорноморські степи віють сухі східні вітри. Тому, що в пустелі Кара-Куми та на гірських площинах Копет-Дага, Кюрен-Дага, Кара-Біля відсутня будь яка рослинність, все тепло витрачається на нагрівання повітря і в наслідок його перегрівання творяться центри інтенсивного руху повітря, тобто творяться вітри, які антициклоном, не зустрічаючи на своєму шляху ніяких перешкод, мчать у західньому напрямку й досягають наших степів. За теорією акад. Керсновського, характер цих вітрів і визначає підсоння півдня України взагалі, а зокрема значну посушливість його. Сумарно ці вітри віють третину року (особливо інтенсивно у травні-липні місяці) і приносять сільському господарству велику шкоду, як своєю надмірною кількістю сухого повітря, яке за кілька днів знищує посіви, так і тим, що звівають родючу поверхню ґрунту, часом так інтенсивно, що утворюють т. зв. чорні бурі. Остання чорна буря, яка пронеслася у 1946 році над Приозів'ям, знищила всі посіви збіжжя та городини.

Третє лихо півдня, точніше Лівобережної Придніпрової смуги — піски. Вітри зносять пісок і він накриваючи поверхню ґрунту, зменшує родючу площу землі.

Все це разом взяте робить сільське господарство на півдні України малопродуктивним, не стійким, а почасти й ризиковним мироприємством. У цьому переселенці вперше переконалися в 1881 році, коли тут була перша велика посуха, від якої загинули усі посіви, городина та сади.

Врожаї тут найнижчі по Україні. Ось урожайність озимої пшениці за період 1901-1915 рр.[26]):

Київщина —	84,4	пуди з десятини,	100%
Полтавщина —	80,5	"	
Поділля —	75,5	"	
Волинь —	67,0	"	
Харківщина —	64,4	"	
Чернігівщина —	62,9	"	
Катеринославщ.	53,4	"	
Таврія —	53,3	"	
Херсонщина —	49,1	"	61%

Щоб зарадити цьому лихові, щоб дати можливість використати нормально потенційні багатства півдня, щоб налагодити продуктивне хліборобство, городництво, садівництво, скотарство, щоб стало можливим плекати тут різні технічні культури, треба цій частині української землі дати воду. Тим більше, що коли для північної частини степів зрошення є тільки інтенсифікаційним чинником сільського господарства, то для південної частини степів воно є підставою для розвитку і ведення його. (Далі на 3-ій стор. обкладинки)

† ПОМЕР ПРОФ. Д-Р ЛЕОНІД БІЛЕЦЬКИЙ

5 лютого ц. р. у Вінніпезі помер проф. д-р Леонід Білецький.

Покійний народився 18. травня 1882 р. в Умані, закінчив Київський університет св. Володимира в 1913 р. з золотою медаллю, був учнем відомого вченого — проф. Перетца.

Був професором Кам'янець-Подільського університету, а пізніш — професором і ректором Педагогічного інституту ім. Драгоманова в Празі.

На еміґрації в Німеччині був одним з основників УВАН, а в роках 1951-54 урядуючим президентом УВАН, дійсним членом НТШ, звичайним професором УВУ у Празі та в Мюнхені, а останні роки — професором Колегії св. Андрія у Вінніпезі.

Покійний брав активну участь у громадському житті еміґрації. У Канаді був членом консисторії Укр. Прав. Церкви, директором осередку УКО, головою Культосвітньої та членом Президіяльної Ради Комітету Українців Канади, головою Ради української школи в Канаді, членом Канадійської Асоціяції Славістів тощо.

Покійний написав багато наукових праць та статтей до преси. Останньою його працею було повне чотиритомове видання творів Т. Шевченка, з яких сьогодні вже вийшло три томи.

В особі покійного проф., д-ра Леоніда Білецького українці втратили визначного патріота, вченого та громадського працівника.

Вічна Йому пам'ять!

Редакція

† ПОМЕР Д-Р ЛУКА МИШУГА

8 лютого ц. р. помер головний редактор найстаршого українського часопису, щоденника "Свобода", д-р Лука Мишуга. Прожив 68 років, помер, як говорить офіційне повідомлення в "Свободі", від раку шлунка.

Покійний був одним з найвизначніших громадських діячів, одним з найстарших і найдосвідченіших українських редакторів — 30 років працював у редакції "Свободи", з яких 22 роки був головним редактором її. За свій вік написав понад 10 тисяч статтей на різні, головно політичні, теми. Як редактор д-р Л. Мишуга шукав синтези між українським патріотизмом і лояльністю новій батьківщині — США. Він, як пише "Свобода", в передовій, присвяченій Його пам'яті, "створив філософію "пересаджених квітів" і оформив концепцію українського патріота з американським пашпортом."

Зі смертю д-ра Луки Мишуги українська журналістика втратила старого й досвідченого свого робітника, а українська еміґрація — визначного громадського діяча й патріота.

Вічна Йому пам'ять!

ФАРБИ
і
ТАПЕТИ — (WALLPAPER)
Власник: ОЛ. ОХРИМ
купите найліпше в
METROPOLITAN PAINT & WALLPAPER CO.
823 Dundas St. W. — EM. 4-6597
Toronto, Ontario

СПІВЕЦЬ УКРАЇНИ

До століття з дня народження С. І. Васильківського

Сергій Іванович Васильківський (1854-1917) належить до числа визначних українських живописьців кінця XIX та початку XX століть. Він створив поверх трьох тисяч картин та зарисовок.

Закінчивши в 1885 р. Петербурзьку академію малярств, Васильківський одержує відрядження закордон, де знайомиться з картинними галеріями Європи, малює безліч етюдів та картин. Вернувшися на батьківщину, Васильківський оселюється в Харкові і відразу ж стає в центрі мистецького життя.

Живописець-пейзажист, Васильківський був одним з найзворушливіших співців української природи.

Відвідувачі Харківської картинної галерії, де виставлено більшість праць мистця, довго любуються полотнами Васильківського — синіми далечінями степів, прибережними хуторами, потонувшими в зелені садів, величнім Дніпром, українською ніччю з її непорушним повітрям.

Кращим творам Васильківського властива ліричність. Для всіх його праць властива блискуча техніка, уміння передати найтонші зміни в природі.

Васильківський — чудовий кольорист. Однаково чудово він зображав воду, землю, дерева. У його картинах багато повітря та світла, — недарма товариші називали мистця "повітряним" Васильківським. Критика ж називала його пейзажі шедеврами.

Мистець однаково досконало працював олією, аквареллю, олівцем, віддаючи мистецтву майже весь свій час. Куди б він не поїхав, звідусіль привозив зарисовки, етюди, картини.

Поважне місце в творчості мистця займала праця над історичними та жанровими полотнами, — до героїчного минулого свого народу він відчував жваве зацікавлення.

Всі свої багаті збірки — старовинної зброї, національного одягу, народніх вишивок, поверх тисячі картин — Васильківський заповів на організацію музею в Харкові.

По смерти мистця про нього писали: співцем України, як і Шевченко, Васильківський був усе життя; він оставив дуже глибокий слід у мистецтві взагалі, а в українському особливо; слід цей не зникає..."

На нашому фоті: **С. І. Васильківський. Околиці Харкова.** Приватня збірка. Публікується вперше.

З. Челюбеєва, "Огоньок".

Микола ЩЕРБАК

СПОГАД

Я стелив проміння в узголов'я
І лягав на ниві горілиць.
То кудись розхристаний ішов я,
То молився, припадавши ниць.

Тишина згортала темні крила,
Мариво мигтіло в далині...
Ниво, ниво! Що ти говорила?
Що шептала приязно мені?..

Я довіку не забуду день цей,
Найгарніший із юнацьких днів!
Він відплив, як соняшне суденце,
І ніяк не знайде берегів.

Проф., д-р М. МІЛЛЕР

Деякі моменти із історії Криму

Закінчення з попер. числа

Від самого початку грецької колонізації Криму, фльоти Боспорська та Херсонеська починають грати видатну ролю в захисті торговельних морських шляхів, у боротьбі з піратами та в боротьбі грецьких Надчорноморських держав між собою. Отже, від часу римської окупації, значення військової фльоти в Криму ще збільшилося, бо **надавало Криму панування над усім Чорним морем.** Тому то римляни, використовуючи Крим яко базу свого панування в Надчорномор'ї і дальшої агресії на схід, у першу чергу завели міцну фльоту в тій же самій прекрасній природній бухті біля Херсонесу, де й до них стояла херсонеська фльота, а в пізніші часи і фльоти інших держав, аж до російської включно (Севастопіль). Це значення Криму, як основної бази для фльоти, з розвитком морської військової фльоти увесь час збільшувалося.

По смерти Мітридата VI. Великого царем Боспору, за твердженням Помпея, став Мітридатів син Фарнак, що для захоплення престолу став нібито по боці римлян. Але утвердившися на престолі, Фарнак, за пляном свого батька, знову почав дію об'єднання надчорноморських країн та боротьбу з Римом. Він завоював Фанагорію та всі міста на Таманському півострові, тоді переїхав Понт (Чорне море) і зайняв Синоп. Далі він захопив Битинію, Малу Вірменію та Кападокію, але в 48-му р. до н. ери був розбитий цісарем.

Перша окупація Таврії Римом тривала недовго. Наприкінці І-го ст. до н. ери на східні кордони римської держави почали натискати даки і римляни, для оборони тих кордонів, забрали з Криму свої залоги і фльоту. За часів імператора Антоніна Пія (158-161) Таврія знову була зайнята Римом. Римські залоги було заведено в Херсонесі, Пантикапеї, Ай-Тодорі, Інкермані, Балаклаві та по всіх інших містах, а римську фльоту знову поставлено біля Херсонесу. Друга окупація Таврії Римом тривала понад 100 років, до другої половини 3-го ст., коли римське військо і фльота знову були відкликані для оборони східних кордонів на Дунаї від тиску ґотів. Від початку 4-го ст. Таврія знову була зайнята Римом. До цього часу вже досить виявилося значення Криму, як опірного пункту на сході, і в 4 ст. Крим відограє видатну ролю в римському пануванні на Чорному морі і по всіх надчорноморських країнах. З Криму, через Херсонес, у всі часи римського панування, до Риму вивозився хліб.

З падінням Римської імперії наприкінці 5-го ст., Таврія переходить в залежність від Візантії, держави, що виникла зі східньої частини Римської імперії.

Ґоти. У третьому ст. в Криму з'явилися ґоти. У другій половині 3-го ст. ґоти, разом з гепідами, герулами, бастарнами та іншими ґерманськими племенами, розгортають велику військову агресію. Виходячи на кораблях з Боспору Кімерійського, вони роблять напади і грабують більші міста по всьому Чорноморському узбережжі, виходять в Егейське море і шарпають Грецію та Йонію. Під тиском гунів, що вдерлися до Криму в кінці 4-го ст., ґоти скочували зі степової частини Криму в гори. Тут вони створили свою столицю Дорос (нині Ескі-Кермен) на окремій скелястій горі. У цій горі поступово було видовбувано цілі пиреї печерних хат з кімнатами, залями, церквами. Так само було видовбано в скелях сходи, брами, бійниці, колодязі, гробниці, тощо. Виник великий печерний город. У 787 р. Хозарський хакан захопив це місто. Тоді ґоти створили другу столицю, на схід від першої, також на скелі. Це місто звалося Теодоро (нині Мангуп-Кале). Ця столиця правила до 1475 р., коли її взяли турки. Турки зруйнували місто і вбили останнього ґотського князя Саіка з його братом. Але й після того ґоти, ще в 17 ст., зберігали свою мову і національність. До цього часу їхні нащадки, зберігши християнську релігію і вияви антропологічного типу, живуть близько Маріюполя.

Таким чином ґоти, що втратили свої особливості і зникли в Європі вже до 7-го ст., в Таврії, завдяки її природним та історичним умовам, зберігалися ще понад 1.000 років.

Наприкінці 5-го ст. гуни, повертаючи з Європи, вдерлися до Криму, захопили Пантикапей і Херсонес, у якому забили візантійського посадника Грода. Крим у ті часи мав таке життєве значення для Візантії, що імператор Юстиніян негайно вирядив до Криму військову експедицію. Візантійське військо, з допомогою ґотів, вибило гунів з Херсонесу і з Боспору. Після того Юстиніян відновив стіни і укріплення в Пантикапеї, Херсонесі та в інших містах і посадив там залоги.

Хозари. У 576 р. з Таманського півострова до Пантикапею переїхали хозари і забрали Пантикапей, але у 590 р. византійці їх звідти вибили. Наприкінці 7-го ст. хозари знову переправилися через Боспор Кімерійський, захопили Пантикапей і посадовили там свого посадника-тудуна. У 705 р. хозари захопили вже й Херсонес, посадовивши і там своєго тудуна.

Італійці в Криму. Від 12-го ст., до відкриття Америки, у европейській та східній торгівлі, надзвичайно висунулися італійські торговельні держави — Ґенуя та Венеція. Уже в 1169 р. візантійський імператор Емануїл Комнен надав Ґенуї право торгувати у всіх портах Чорного та Озівського морів, крім Матріґи (Тмуторокань) та Русії (в гирлі Дона). Після забрання хрестоносцями, на чолі з венеційцями, Візантії і створення Латинської імперії, від 1204-го р., венеційці набули привілеїв і захопили всю торгівлю на Чорному та Озівському морях до своїх рук. Увесь Крим та надозів'я італійці звали Газарією і торгівля в Газарією мала таке значення, що італійські держави мали там своїх уповноважених — консулів. По берегах Чорного та Озівського морів було засновано низку італійських торговельних колоній та факторій. Колонії ті, що в їх складах переховувалося часами багато цінного краму, були обведені кам'яними мурами з баштами та бійницями, вони уявляли собою могутні фортеці. Головною колонією та базою ґенуезців у Криму була Кафа (Теодосія), у венеційців — Чембало (Балаклава). Далі була Сугдея (Судак) та низка інших дрібних факторій.

Татарські хани в Криму побирали від італійських торговельних колоній данину, тому були зацікавлені в розвитку їхньої торгівлі, не займали їх і додержувалися спеціяльних умов. Але торговельні держави Ґенуя та Венеція увесь час конкурували між собою і та

боротьба на торговельному ринку доводила до воєн, які майже увесь час точилися між Ґенуєю та Венецією, хіба з невеличкими перервами.

У другій половині 15-го ст. венеційці розпочали війну з Туреччиною. Турецький султан Магомет IV. послав до Криму велике військо, яке в 1475 р. забрало й зруйнувало всі італійські колонії в Криму. Населення цих колоній, коло 15.000 італійців, було забрано в полон і заведено у гори. Нащадки італійців, оточені з усіх боків тюрською стихією, втратили свою національність і змішалися з береговими та гірськими татарами, передавши їм риси свого антропологічного типу. Від того часу закінчилося торговельне панування італійців у Криму і почалося військове панування турків та татар.

На початку 10-го ст. хозарська влада в Криму падає під ударами русинів та угрів і, остаточно, після захоплення Криму в тому ж столітті печенігами. Хозарський каганат був знищений, залишки хозарів змішалися з іншими тюрськими народами, і яко нарід, від 11-го ст. вже зникли. Але в Криму, нащадки хозарів, завдяки кримським умовам, збереглися до наших днів, разом з тюркським антропологічним типом та особливою жидівською релігією, що була прийнята у хозарів. Звуться вони тепер караїми.

Татари в Криму. У 1239 р. Крим був зайнятий золотоординськими татарами, а пізніше — ногайцями, що відокремилися від Золотої Орди. Спершу Крим був у залежности від Золотої Орди і правили ним ханські посадники, що сиділи в Солхаті (нині Старий Крим). У 1425 р. Хаджи-Гирей очолив кримських татар, відокремився від Золотої Орди, створив самостійну тюрську державу в Криму (ханат) і почав собою династію кримських ханів — Гиреїв.

Турки в Криму. У 1475 р. до Криму, з моря, вдерлися турки. Вони забрали всі італійські міста, також і ґотську столицю Теодоро. Від 1478 р. Кримський ханат визнав васальну залежність від Турції.

Турки надавали виключне значення Криму, для свого панування на Чорному морі та в надчорноморських країнах. У зв'язку з цим вони побудували низку міцних фортець по всьому Криму, особливо по місцях стратегічного значення. Так на Перекопі, для оборони від українських козаків, вони побудували твердиню, біля Керчі — також кріпость Єні-Кале, для оборони від донських козаків і т. д. Ще раніше, у 13-му ст., до Криму переселилися турки з Малої Азії та Добруджі. У 14 ст., після падіння вірменської держави, до Криму переїхали вірмени. Жиди з'явилися в Криму вже від 13-го ст.

Посилення та розквіт Кримського ханату припадає на 16-17 ст. ст. У ті часи Крим був в тісному зв'язку з Україною і вів постійні війни. Татари робили наскоки на Україну, а запорожці, більше морським шляхом, шарпали береги Криму. Часом Україна виступала у спілці з Кримом, як от за часів гетьмаан Богдана Хмельницького кримська орда (Хан Іслам-Гирей), разом з українським військом, воювала з поляками. Вза-

Лівадія (3 км. від Ялти). Палац-санаторія (За журналом „Рад. Союз", вересень, 1954)

галі Кримський ханат відограв чималу ролю в історії України.

У 18-му ст. почала боротьбу з Кримом Росія і в 1783 р. Крим був захоплений Москвою, а Кримський ханат знищено.

Росія в Криму. Після завоювання Криму Росією, адміністрування ним було доручено відомому князю Потьомкину. Почалося відбирання у татарських селян земель, які передавалися російським панам. У 1796 р. з Криму було заведене кріпацтво. Разом з тим руйнувалися татарські мечеті і почалося масове переслідування татар, як мусулман, що тяжили до Туреччини. Вже наприкінці 18-го ст. розпочалася масова еміграція кримських татар до Туреччини. Ця еміграція відбувалася увесь час, але найбільше посилення її припадало на часи воєн Росії з Туреччиною, коли посилювався й утиск татар: у 1828-29 рр., у 1854-55 рр., у 1878-79 рр. Також підчас революції та останньої світової війни. Розміри татарської еміграції можна бачити вже з того, що, напр., до 1790 р. виемігрувало 300.000 осіб, у 1860 р. — також 300.000. Натомість Крим швидко заселювався переважно українськими селянами-хліборобами. Російський уряд разом з тим надавав землі колоніям німців, болгарів, чехів, естонців, жидів. До початку 20-го ст. татар залишалося в Криму лише 13% відносно всього населення й той відсоток зменшувався й далі. У 1945 р. рештки татарського населення було виселено з Криму радянською владою і заслано до Сибіру та по концтаборах.

Християнство в Криму. Крим — країна, у якій християнство з'явилося в найдавніші часи і далі, протягом довшого часу, Крим, особливо Херсонес, був значним осередком християнства та розповсюдження звідси культури для всієї Східньої Европи. Така роля Криму була, історично обумовлена тим, що він правив форпостом Візантії на північному Причорномор'ї і найбільшим зв'язковим пунктом між Візантією та Україною й Кавказом.

Першим проповідником християнства в Криму був римський папа Климент І, що був хрещений апостолом Петром, а далі багато співпрацював з апостолом Павлом. За проповідь християнства в Римі, він був заслaний Римським імператором Трояном в 102 р. до Херсонесу. В Криму він також почав проповідувати християнство, але місцеве населення на той час було ще зовсім не підготовлене до сприймання християнських ідей і, незабаром Климент був убитий поганами. Церква канонізувала Климента яко святого.

У 374 р. християнство було сприйняте греками та ґотами — найкультурнішими народами того часу в Криму. У 654 р. до Херсонесу було заслано Римського Папу Мартина І., який там і умер. У 698 р. до Херсонесу був заслaний візантійський імператор Юстиніян II.

До 8-го ст. в Криму була єдина єпархія, в Херсонесі. У 8-ому ст. було створено і другу, ґотську, з осередком в Теодоро. У 10-му ст. херсонеських єпископів підвищено до рангу архиепископії, а в 12-му ст. в Теодоро, ґотську, до митрополії. На той час автономні єпископи були також в Суґдеї та Пантикапеї.

У 860 р. Констянтин Філософ (св. Кирил) з братом своїм Методієм, з доручення візантійського імператора, були послані до хозарів проповідувати християнство. Вони заїдили й до Херсонесу. Тут Констянтин зустрів євангелію та псалтир **"Руськими письмени писано" і чоловіка "глаголяща тою беседою".** Констянтин Філософ поїхав у Фули (Чуфут-Кале), де проповідував аланам християнство. За словами його життєпису, він "прьшед в мульсцій язик і ту обрете дуб велик... раскопа нь і ссїче". Серед хозарів брати Кирило та Мефодій успішно проповідували християнство і охрестили кілька десятків хозарів. Повертаючи додому, вони знову заїхали до Херсонесу. Тут вони забрали нетлінні мощі папи Климента І й відвезли їх до Риму. Папа Римський вийшов урочисто з духівництвом та охрещами за місто, зустрів Кирила й Мефодія, прийняв від них мощі Климента, які й були поховані у Ватикані.

За часів візантійського імператора Лева Ісаврянина (714-741) у Візантії почався іконоборчий рух, що відбився і на історії Таврії. Підчас найбільшої нагінки на ікони та переслідування ортодоксального духівництва, останнє, особливо ченці, почали масово еміґрувати до Італії, Малої Азії та Криму — далі від візантійського іконоборчого осередку. Під цю пору по різних місцях Криму виникло багато "печерних" церков та манастирів, залишки яких збереглися й до нашого часу і уявляють собою прекрасні пам'ятки візантійського мистецтва. Для історії Криму ця еміґрація мала велике культурне значення взагалі, в напрямку посилення впливу візантійської культури.

У 755 р. Ґотським єпископом було обрано Іоана Ґотського, після переходу його попередника на іконоборчу єресь. Іоан Ґотський прославився своєю боротьбою проти іконоборства, за ортодоксальну церкву, мав великий автритет і вплив на сучасників. Пам'ять про нього, у якійсь формі, живе в Криму й досі. Наприкінці 780 р. він підняв повстання ґотів проти хозарів. Був взятий у полон, але втік з полону і подався до Малої Азії. Там він умер у 793 р., тіло його було перевезено до Криму й поховане в побудованому ним манастирі в Партеніті.

У 12-му ст. були охрещені алани, що залишалися останніми поганами в Криму. Цікаво, що цей нарід, як і інші, завдяки імсцевим умовам, зберігався в Криму на той час, як по всьому Надчорноморському степу алани зникають вже в зв'язку з великим переселенням народів у 4-му ст.

Від 9-го ст. Крим, а особливо Херсонес, заходить у тісні зносини з Руссю (Україною). У першій чверті 9-го ст. руський князь Бравлин напав на Крим, захопив та пограбував надморські міста: Херсонес, Сурож, Керч та інші. Після того він охрестився і повернув тим містам пограбоване. В умові князя Ігоря з греками наводиться спеціяльний розділ "О Корсунськтей страні". У 980 р. Київський князь Володимир Великий пішов походом, очевидно водою, до Херсонесу, обложив його та узяв. Але незабаром повернув Херсонес Візантії, "яко вїно", за грецьку царівну, з якою одружився і сам охрестився. Після того відбулося й хрещення Русі і християнство зробилося офіційно державною релігією Руської держави. Звідси християнство поступово почало розповсюджуватися по всій Східній Европі. Разом з християнством прийшла на Русь і висока візантійська культура, при чому той вплив продовжувався довгий час, головним чином через Херсонес. Отже, Крим, зокрема Херсонес, відіграли виключну ролю в розвитку культури в Київській державі в княжі часи.

Візантійська матеріяльна культура називалася на Русі "корсунським ділом". Потім з Візантії зайшла й духова культура — християнство, письмо, література,

проповіді, книжки, взагалі освіта. З матеріяльної культури — архітектура та кам'яне будівництво, переважно церков, камінярство, мозаїка, фрески, ікони. З золотарського діла: обробка дорогоцінного металю, хрести, енколпіони, молібдовули, церковне ноччіння; прикраси: ковтки, перстені, бранзолети, барми; техніка: фініфть, скань, філіґрань, чернь, чекан та ритовина. Скло: посуд, бранзолети, намиста. Разом з тим зайшли й первні візантійського декоративного мистецтва, що особливо відбилися в українських народніх вишивках. Усі ті форми культури перероблялися в Україні на український кшталт і наслідком того виробилося українсько-візантійська культура, яка панувала в княжі часи від Галича на Дністрі і до Білої Вежі на Дону. Багато пам'яток, як і переживань цієї культури збереглося в українському світі й до нині.

Але від 15-го ст. культура в Криму, разом з його колишньою торгівлею, починають занепадати. Керч занепадає до невеличкого селища, а Херсонес на межі 14 і 15 століть був остаточно пограбований татарами і життя в ньому припинилося на довгий час. Лише наприкінці 18-го ст., після захоплення Криму Москвою, тут, поблизу Херсонесу, починають будувати кріпость Севастополь, яка мала захищати фльоту, що її завела на Чорному морі Росія. Ця фльота стояла, як і досі стоїть, в тій самій бухті, у якій стояли за 2.500 рр. фльоти: херсонеська, римська і турецька. Між іншим, під час будівлі Севастопольської твердині, за наказом кн. Потьомкина на ту будівлю було розібрано величаві давні церкви та базиліки, що ще стояли на місці Херсонесу.

Кримська війна. У 1854-55 рр. відбувалася чергова війна Росії з Туреччиною, за яку заступилися англійці, французи, а пізніше й сардинці. Турки, англійці та французи висадили десантну армію в гирлі р. Альми. Російська армія тут їх не вдержала і відійшла до Севастополя. Севастополь почали поспішно укріплювати і стягати до нього військо. Фльоту затопили при вході до Севастопольської бухти. Підійшли союзники й почалася облога Севастополя. Облога продовжувалася 11 місяців і закінчилася забранням Севастополя. Рештки російських військ було виведено з міста. Цим забранням Севастополя та, власне, Криму, й закінчилася вся війна, що мала чималі наслідки. З цього бачимо, що вже й в умовах половини 19-го ст. Крим відограв величезну військову ролю відносно цілої великої держави.

Німці в Криму. Військове значення Криму ствердилося ще раз і в останню світову війну. Хоч Крим тут не відограв вирішальної ролі для всього СРСР, проте мав велике значення в ході війни і, особливо, місцеве, для Надчорномор'я та Кавказу. Німці прекрасно врахували стратегічне значення Криму і витратили багато сил щоб його захопити. Забрання німцями Севастополя дало їм змогу знищити радянську чорноморську фльоту, позбавивши її захисту. Разом з тим забрання Керчі дало змогу німцям рушити на Північний Кавказ армії двома шляхами одноразово — через Ростов над Доном та через Крим.

Крим і більшовики. Більшовики очевидно не доцінювали військового значення Криму. Крим, до війни належав до Одеського військового округа. Але Одеса лежить близько кордону і її було захоплено зараз же після початку війни. Крим залишився без військового керівництва, яке б боронило його та уводило до загального стратегічного пляну. Тоді, зараз же по війні, у 1946 р. більшовики створили з Криму окрему військову округу, з осередком в Симферополі. Проте, завдяки своєрідності свого географічного розташування, Крим може бути легко відрізаний від усього СРСР шляхом зайняття Перекопу і, в такому разі, уся військова округа попаде в тупий кут. Тому більшовики останніми часами перенесли осередок Таврійської військової округи до Запоріжжя, приєднавши до Криму у військовому відношенні і частину суходолового степу, між Дніпром та Озівським морем, що притуляється до Криму з півночі.

Також з огляду на виняткове військове значення Криму для Чорного моря, степової Надчорноморської смуги та Кавказу, з Криму було тотально виселено уперед греків (1937), а потім і татар (1945). Натомісць Крим заселено надійнішими для влади російськими селянами, виведеними з Північної та Середньої Росії. (За відомостями з радянської преси у Крим переселено й українців із західніх областей. Ред.). Закінчилася вся ця перебудова Криму приєднанням його до України. (Кінець)

КРИМ І УКРАЇНА

Поверхня Криму має 25,557 квадратових кілометрів, населення 1,200,000. Адміністративно Кримський півострів поділений на 25 районів.

З приєднанням Криму загальна площа Української РСР зросла до 602,157 кв. кілометрів, населення України до 44 мільонів. Число областей збільшилося до 27, кількість районів досягла 855 (787 сільських, 68 міських), сільських рад стало 16,804 із майже 80,000 населених точок.

Простір України в межах СССР вдвоє більший за територію Італії. В чергуванні европейських держав Україна — поза РСФСР — стоїть на першому місці; по ній ідуть Франція (551,696 кв. км), Еспанія (495,788), Швеція (449,165), Німеччина (352,173), Фінляндія (337, 113), Норвегія (322,563), Польща (311,730), Італія (301, 021), Югославія (257-245), Англія (243,703), Румунія (237,752), Білорусь (215,000), Греція (132,563), Чехословаччина (127,827), Болгарія (110,842) і т. д.

За населенням УРСР стоїть на четвертому місці: Німеччина (71,500,000), Англія (51,500,000) Італія (47 міл.), Україна (44 міл.), Франція (43.5 міл.), Еспанія (28.5 міл.), Польща (26 міл.), Югославія (17.5 міл.), Румунія (17 міл.), Чехословаччина (12.5 міл.), Мадярщина (10 міл.), Греція (8.5 міл.), Болгарія (8 міл.), Швеція (7.5 міл.), Фінляндія (4,5 міл.) і т. д.

Щодо природних багатств, економіки і господарських спроможностей, то Україна належить в Европі до великої чвірки: Англії, Німеччини і Франції; вона просто єдина у східній Европі щодо свого положення і своєї економічної потуги.

(За статтею І. Колодія, "Свобода").

УКРАЇНСЬКІ ДРУКИ В КАНАДІ ЗА 1954 РІК

Заклик УВАН у Канаді до видавців і авторів

Українська Вільна Академія Наук (УВАН) у Канаді задумує, як і минулими роками, опублікувати показник українських видань за минулий 1954 рік. Неперіодичні видання опрацьовує проф. Яр. Рудницький, періодичні — д-р Д. Сокульський.

Щоб новий показник україніки в Канаді був можливо повний, УВАН звертається до всіх українських видавців, авторів, книголюбів і т. д. з проханням переслати до УВАН (498 Андерсон Аве.) якнайскоріш по одному примірникові усіх друків за 1954 рік. Після використання ці друки будуть здепоновані в Бібліотеці УВАН у Вінніпезі.

Проф., д-р Михайло МІЩЕНКО

Нейро-фізіологія та психіятрія в боротьбі з російським імперіялізмом

Від редакції: Ця стаття — доповідь, що була прочитана на науковій конференції, влаштованій "Комітетом визволення від більшовизму". Доповідь одержала гарну оцінку фахівців і мала бути надрукована в збірнику Комітету, але редакція того збірника поробила цілий ряд змін, викинувши з неї все, що стосувалось національної преблеми та російського імперіялізму. Праця набула "общеросійського" характеру, а разом стала й псевдонауковою, тому автор не погодився на її друк у такому вигляді і передав нам.

Автор статті, — проф. д-р М. Міщенко, — один з визначніших наших психіятрів та нейрофізіологів, найближчий співробітник акад. В. Протопопова та проф. І. Соколянського, працював у різних центральних науково-дослідчих установах (Психоневрологічна Академія, Інститут Експериментальної Медицини, Центральний І-т Експер. Педагогіки, І-т Дефектології, Медичний І-т, університети міст Харкова, Львова та Мюнхену (український), дійсний член УВАН, НТШ, Інтерн. Академії Наук (Париж), Американського т-ва психіятрів тощо.

З самого початку існування Радянської влади психіятрія і комплекс природничих наук, тісно пов'язаних з нею (нейро-фізіологія, ґенетика, об'єктивні напрямки психології), перебувають у глибокому і всезростаючому конфлікті з політичним режимом СРСР.

Це другий раз в своїй історії, після темних часів середньовіччя, природознавство, а спеціяльно психіятрія, поставлене перед загрозою бути зупиненим у своєму зрості.

Цей конфлікт передбачив академік І. П. Павлов на початку революції 1917 року, висловивши побоювання, що в Росії може повторитись факт, що стався з Лавуазьє в часі Французької Революції. Цей вчений, присуджений до смертної кари, просив відстрочити виконання смертного вироку, аби він міг закінчити важливі хемічні досліди. Але революційний трибунал заявив йому, що революції наука непотрібна.

Всеж було б великою помилкою думати, що московський політичний режим мало обізнаний в питаннях природознавства та медицини або робить трагічні помилки — "зіґзаґи" — і цим спричинюється конфліктові.

Причини, що лежать в основі конфлікту далеко глибші. Головна з них — це глибоке ідейне розходження завдань і мети психіятрії, як і всього природознавства з завданням і метою радянського режиму.

Завдання природознавства найясніш визначив І. П. Павлов: "Постійним завданням природознавства і конечною його метою від часів Гіпократа і по цей час — це стремління до пізнання природи і законів людського духу, встановлення закономірностей діяльности людини — її поведінки". "На цьому шляху людину чекають великі перемоги і лежить запорука панування людського розуму над темними силами природи". "Хай людський розум, — казав він, — святкує перемогу за перемогою, хай він завойовує для людського життя та діяльности не тільки поверхню землі, але й глибини морські та небесні простори, — але найбільша перемога наступить лише тоді, коли людина зможе пізнати і зрозуміти одна одну. Це спричиниться великим змінам в людських взаєминах. І зникнуть війни і зникнуть революції і людина досягне того найбільшого щастя, якого вона прагне."*)

*) Ці висловлювання І. П. Павлова пофальшовані в радянських виданнях і були заборонені до цитування у вищих школах.

Природознавство, як відомо, в ході свого розвитку було визначною ідейною силою, що впливала і впливає зараз на розвиток ряду таких ґуманітарних наук як соціологія, педагогіка, психологія. Слід згадати, що нові соціологічні ідеї, сформульовані Локом, виникли на основі нових тверджень тогочасного природознавства, що саме звільнилося від мороку середньовічних інквізицій і проголосило, що світ пізнається органами чуття, а не шляхом природжених ідей. Цим шляхом Лок приходить до висновку, що всі люди створені рівними.

Ідеї Лока набули широкого розповсюдження в Америці та Европі (Вашінґтон, Джефферсон, Кондильяк, Гельвецій) і були поштовхом до розвитку визвольної американської революції, а пізніше і французької революції. Вони сприяли виникненню нових філософських систем, розвиткові нового напрямку в психології — американської об'єктивної психології (Торндайк, Іеркс, Уотсон) і створенню нових педагогічних систем в Америці та в Европі.

Проміння цих ідей, найкраще зреалізованих у США, досягало і кордонів напівфеодальної Росії і поневоленої України, запалювало надхненням і кликало до боротьби з російським самодержавством і національним рабством народів, перших революціонерів цих країн (Декабристи, Кирило-Методієвське братство, Шевченко).

У світлі цих ідей постало і розквітло природознавство в Росії, зокрема його провідна частина — нейрофізіологія, що стала визначним чинником у боротьбі з російською реакцією, і впливала на спосіб думання і виховання прогресивних і революційних кіл інтеліґенції різних народів. Визначні представники цього природознавства — Сеченов, Бехтерев, Павлов — відзначались високою принциповістю і жертвенністю в боротьбі за ідеали природознавства і незалежний від усяких сторонніх і шкідливих впливів шлях його розвитку.

Значення ідей Лока і його послідовників і по сьогоднішній день остільки значне, що навіть радянська соціологія, у спробах прикрити перед широким світом свій традиційний і добре відомий російський імперіялізм, проклямує як своє перше джерело ідеї англійських і фрацузьких утопістів.

Психіятрія у своїй теорії і практиці має опертя не тільки на досягненнях природознавства, але й соціології. Розвиток психіятрії тісно пов'язаний з історією соціяльних відносин, розвитком культури та цивілізації. У психіятрії поширюється і загально приймається твердження, що культура і цивілізація країни визначаються числом вільних ліжок у психіятричних лікарнях. Психіятрія — дзеркало, що відображає соціяльні відносини в країні. У своїх практичних засобах психіятрія здійснює одвічні стремління та ідеали природознавства і суспільних наук до створення здорової і вільної особистости в людському суспільстві. Психіятрія бореться з системою обмеження свободи навіть щодо психічно хорих. У своїх профілактичних засобах вона спирається на спеціяльний розділ — психогігієну і захищає людину від усякої зайвої психічної травматизації. Психіятрія захищає психічно-хворого перед законом і це знаходить своє здійснення в судовій психіятрії і судовій експертизі. Звідси тісний зв'язок її з державним законодавством. Тому в кожній державі, де шанується психічне здоров'я людини, провадиться сувора статистика психічних хворих, з року на рік зростає різноманітна сітка психіятричних установ і розвивається законодавство, скероване до захисту здорової і хворої особистости.

Маючи на увазі ці завдання і стремління природо-

знавства та психіятрії, виникає питання: чи могла психіятрія і тісно пов'язані з нею розділи природознавства (нейрофізіологія, генетика) уникнути конфлікту з державною системою, що стала на шлях політичного бонапартизму, реставрації традиційного російського імперіялізму, скерованого до поневолення вільного світу і встановлення міжтваринних відносин у людському суспільстві?

Чи могла психіятрія уникнути конфлікту з політичним режимом, побудованим на насильстві над людиною, надмірною експлуатацією праці і терором? Чи могла, нарешті, психіятрія уникнути конфлікту з системою, побудованою на засадах рабства та народовбивства?

Тому конфлікт психіятрії та природознавства взагалі з політичним режимом був неминучим, виникає поволі і викликає велику агресію влади з застосуванням поліційних засобів, фізичних тортур і концентраків. Ця агресія почалася з спроб влади обмежити методологічні та ідейні завдання нейрофізіології та психіятрії.

Як відомо, І. П. Павлов особливого значення надавав об'єктивності наукової методі в нейрофізіології. На підставі запропонованого ним методу, він створив нову ділянку природознавства — фізіологію вищої нервової діяльности, і заклав фізіологічний фундамент сучасної психіятрії. Він казав: "Тільки наука, точна наука про природу самої людини і найправдивіший підхід до неї за допомогою могутньої наукової методи, визволить людину з її теперішнього мороку..."

Це твердження І. П. Павлова, що стало засадою новітньої нейрофізіології та психіятрії, стояло в протиріччі з завданнями та цілями московської державної системи. Психіятрія та нейрофізіологія обвинувачуються в буржуазному об'єктивізмі, в ідеологічному зв'язку з буржуазними науками заходу. Робляться зусилля повернути ці науки в додаток своєрідно обмосковленої й удержавленої системи матеріялістичної філософії, підкорити їх поточним завданням політики держави і поставити їх на службу російському імперіялізмові.

В залежности від змін зовнішніх чи внутрішніх політичних завдань, ставилися і ставляться тепер вимоги до зміни напрямків і самого обличчя психіятрії. Ставляться вимоги, щоб психіятрія стала наукою політичною, клясовою та партійною.

Умови поліційно-державної системи ставлять психіятрію перед непереможними труднощами не тільки в розробці теоретичних проблем, але і в здійсненні елементарних практичних психіятричних завдань.

Усе життя в країні насичено масою спеціяльно створених, травмуючих психіку, чинників, — як наприклад, постійна тривога і страх за життя, арешти, тортури, перебування в тюрмах і концентраційних таборах, надмірна праця на виробництвах, голод, дитяча безпритульність, закріпачення селян, релігійне та національне переслідування, масове знищення населення і т. п.

Ці чинники не тільки спричиняють надмірне збільшення числа психічних захворювань у країні, але періодично викликають появу великих психічних епідемій, відомих тільки в середні віки. Такі спідемії, наприклад, з'являлись у період 1927-1937 років і відомі під назвами: оновлення хрестів, церков, ікон, кровоточащих хрестів і охоплювали великі райони України, починаючи з Харкова, і кінчаючи Подільською областю.

Релігійне переслідування, знищення церков, репресії проти духівництва, спричинювали виникнення широкого сектанського руху з помітно підвищеною релігійною екзальтацією населення. З'являлися релігійні провідники, пророки, діви Марії, проповідники, чудотворці з кровоточащими стигмами.

Для поборення цього руху створювались спеціяльні державні комісії, релігійні групи жорстоко переслідувались, а проповідники засуджувались на довічне перебування в психіятричних закладах, хоч вони і не виявляли ніяких процесуальних ознак психічного захворювання.

Надзвичайне збільшення числа тюрем і концентраційних таборів було одним з важливих чинників підвищення психічної вражливости і зросту психічних захворювань. При психіятричних лікарнях поширюються судові відділи з затемненими, як у тюрмах, вікнами і збільшеною охороною.

Тяжка житлова криза, перевантаження житлових приміщень породжує внутрішньо-квартирні конфлікти і розвиток психоневротичних станів відомих під назвою "примусних неврозів".*)

Природньо, психіятричні установи не могли вмістити всієї маси психічнохворих і обслуговували тільки соціяльно-небезпечних.

Слід до того урахувати, що неофіційно з боку представників влади встановлювався негативний погляд на психічно-хворих. Подібно тому, як у середні віки психічно-хворі розглядалися грішниками (їх тримали в тюрмах і приковували до стін), так в умовах СРСР спостерігається захована тенденція розглядати психічно-хворого, як протестанта і контрреволюціонера. Для цього була та підстава, що значне число хворих складалось з жертв політичного терору. До того ж характер психічних захворювань в умовах радянського життя набував своєрідних рис. У клінічній структурі захворювань переважали депресивні тони з тенденцією до розвитку маячіння характеру політичного самообвинувачення. Наприклад, хворий падав на коліна перед доктором благаючи: "Товаришу слідчий, убийте мене, покарайте мене, я робив змову проти влади, я хотів убити вождів пролетарської революції". Майже цілком зникли маніякальні стани. В параноідних станах у хворих поставало маячіння, що неофіційно називалось "контрреволюційним маячінням". Лікарі охоче вживали цього терміна в історіях хвороби і на клінічних конференціях. В паранояльних станах хворі настирливо звертались до уряду з проєктами вдосконалення влади на засадах гуманности і справедливости, шукали загірніх комун і т. п. (Стаканчик, з "Народнього Малахія" М. Куліша).

Природньо, негативне ставлення влади до психічнохворих виявлялось у відсутності належної опіки над ними.

Але радянські методологи вважали необхідним посилено реклямувати, що радянський режим, у відміну від капіталістичних країн, створив усі умови для зменшення психічних захворювань.

А оскільки дійсність була протилежною і розбігалась з пропагандою, то статистика психічних захворювань була заборонена.

З 1917 до 1941 років не побудовано і не поширено ні одного психіятричного закладу, за винятком невеликої психіятричної лікарні в Ашхабаді на 140 ліжок і створення кількох невеликих колоній сільсько-господарчого типу, в яких праця хворих надмірно експлуатувалась і сільсько-господарча продукція, яку виробляли хворі, відбиралась державою.

Збільшення числа психіятричних ліжок у госпіталях переводилось за рахунок крайнього перевантаження старих дореволюційних психіятричних лікарень. Так коли в 1913 році було 36240 психіятричних ліжок, то в 1941 в тих же лікарнях вміщалось 81.996, а за п'ятирічним пляном в 1950 році в тих же лікарнях мусіло вміщуватись 100.000 ліжок при населенні — 211.384.000.

Надзвичайно показова кількість і порівняння зросту психіятричних ліжок у СРСР та в США, де, як відомо, немає ні масового психічного терору ні концентрацій-

*) В кухні, що обслуговувала 5-6 родин з ранку до ночі шипіли примуси, на яких господині варили їжу і виварювали білизну. Сморід, бруд, тіснота породжували конфлікти і невротичні стани, що набули назви "примусних неврозів".

них таборів, де населення має найвищий у світі прожитковий мінімум і праця робітника не перевищує 40 годин на тиждень.

	Населення на 1949	Психіятричних ліжок	
С. Р. С. Р:	211.384.985	1913 р. —	36.240
		1941 р. —	81.996
С. Ш. А.	146.460.000	1931 р. —	451.245
		1948 р. —	696.499

Показники чисел ліжок в СРСР і їх зросту такі промовисті, помимо безперечно необхідної великої потреби в них, що самі числа свідчать про велику неповагу і негативне наставлення режиму до психічно хворих.

Примусове вміщення жертв релігійного переслідування, створення судових психіятричних відділів з тюремними затемненими вікнами, своєрідний склад хворих у зв'язку з загальними умовами терору накладає на психіятричні установи характер тюремних закладів.

Я не буду розглядати тут державну структуру психіятричних установ тому, що ідеальні пляни розроблені радянськими психіятрами існують лише на папері і служать для пропаганди. До того й ці пляни дуже далекі від тої дійсности, яка, наприклад, здійснена в Сполучених Штатах. Слід лише зазначити, що в реально існуючій структурі психіятричних установ повністю відсутнє соціяльне обслуговання хворих. Трудова, професійна терапія перебуває на крайньо примітивному рівні. Немає ні одної школи, яка б готувала кадри чи то для соціяльної обслуги хворих чи спеціяльність у ділянці трудової терапії. Немає ні одного журналу присвяченого проблемам соціяльної обслуги хворих чи спеціяльному вивченню питань професійної терапії.

(Далі буде)

Д-р Г. НАКОНЕЧНА

В ОБОРОНІ "ГАЛИЦИЗМІВ"

Стаття друкується в порядку обговорення. **Ред.**

Кожна мова зв'язана в своїм постанні й розвитку з якоюсь одною спільнотою і відбиває її своєрідність та її долю.

Український народ виступає вперше як могутня державна нація, з висококультурним центром і мовою, унормованою за всілякими граматичними і синтактичними правилами, мовою "високого стилю", що була не тільки книжною, але й розговірною мовою княжого двора і вищих суспільних кіл. Але ця мова не була витвором українського духа, вона була принесена з св. Письмом, вивчалась і плекалась, як латина на Заході. Бувши слов'янською, вона поступово асимілюється з народньою мовою, щоб нарешті по занепаді державної самостійности, по знищенні культурного осередку, закінчити свій колись так блискуче початий шлях у звироднілому "язичії" і поступитися остаточно українській народній мові.

Групи, що в цілості нашого народу стоять поруч себе як його рівнорядні члени, постачали століттями цеглинки, щоб збудувати новий храм своєї рідної мови, що мала б відзеркалювати життя цілого народу. Це були українські племена, стани і професії. Їх співучасть у формуванні спільної мови об'єднала їх в одну народню спільноту, що в своїм органічнім житті співдіяла з поодинокими групами з різною інтенсивністю, то вирізнюючи то цю, то ту групу, відповідно до обставин і потреби. Співтворцями української мови були й поодинокі особи, що служили слову і мовному життю цілости, будь це геній, чи невідома одиниця, якій випадково пощастило створити слово, що стало власністю загалу, будь це граматик, що шліфує чи регулює мову, будь це звичайнісінька людина, що хоч не творець, але носій слова, передаючи його дальнім поколінням у майбутнє, нав'язуючи його з минулим.

Кожна історична подія, і з нею зв'язане формування нашої мови, стоїть у тісному зв'язку з ментальністю цілої української спільноти, чи її поодиноких груп, байдуже, чи це формування відбувалося внутрі самого народу, чи підо впливом історичних сил іззовні. Характер нашої спільноти виявляється в тому, що вона сприйняла, що відкинула і як вона перетворювала. У мові отже виявляється дух спільноти в його історичнім рості.

Належачи продовж століть до двох, а зглядно трьох чужих державних організмів з різними мовами й світоглядами, український народ не мав спроможности всі історично-мовні наверствування в поодиноких її частинах перемішати і засвоїти собі в цілому, як це звичайно буває в мові народу, що йшов одним історичним шляхом разом зі всіма своїми групами. Та геній української народньої мови об'єднує територіяльно розшматовану спільноту і стремить до вирівняння й єдности культурного життя.

У висліді заборони українського друкованого слова в царській Росії, Галичина стає притулком для репресованих — мови та її творців, і бере таким чином живу участь у творенні нової книжної мови, стаючи співтворцем головно наукової термінології, немов у компенсату за її відсутність у формуванні мови поетичної, що її першими надхненними творцями були уродженці східніх земель.

І коли 1917 року відкрилися для української мовної стихії шлюзи, залила вона з небувалою досі силою всі українські землі, полонина всі племена й верстви української спільноти. Та коли прийшла пора регулювати її течію, насипати греблі, у тім рішальнім моменті червоний узурпатор ліквідує впорядників української літературної мови і перехвачує у свої руки регуляцію мовного річища. І тепер сходяться в нім потоки не з української землі, а з московської.

Коли переглянути літературні твори доби відродження, наукові праці і словники Всеукраїнської Академії Наук, то можна ствердити чималий відсоток "галицизмів" у них. Не одну відтулину, по усуненні московської мови, треба було затикати галицькими термінами й означеннями, що кувалися в Галичині продовж десятиліть. Галичина давала радо, а ще радше брала. Та коли цю живу мовну виміну було знова припинено політичними кордонами, коли центральну Україну москалі знова закували в мовні кайдани, тоді стала Галичина твердо і безкомпромісово на дотеперішніх загальноукраїнських здобутках, відкидаючи "соборність" мовного поневолення.

Сьогодні всі українські землі перебувають під рукою одного ворога, і вони уніфікуються в подвійній площині: затрачують свої регіональні познаки, що є позитивом, але рівночасно насаджується їм насильно не тільки російську термінологію, але навіть визначаються "норми" мови, щоб її чим скорше "воз'єднати", що є загрозою не тільки індивідуального життя української мови, а взагалі.

Тепер постає перед нами, еміґрантами, дилема: а якже ж нам бути? Яких норм нам притримуватися? Чи крокувати з сучасною Україною (в обох значеннях) і переймати за інерцією, і з фальшивого розуміння мовної єдности, всі накинені нам руисизми, тільки тому, щоб всі користувалися точно тим самим засобом слів, тими самими формами й зворотами? Чи зберігати, хоч і регіональний, але свій, український, лексичний скарб, вживати дальше кличної форми та інших народніх форм, що їх тепер усунено з граматик української мови? Це стосується головно до так званих "галицизмів", лексичних дублетів, що належали ще три десятки тому літ до фонду спільної нам мови, яких одначе Москва позбавила сьогодні права громадянства за їх "буржуазний націоналізм", за їх "петлюрівщину", тобто за їх український дух.

"Синхроністи", тобто прихильники "крокування", виходять з цього погляду, що коли українська літературна мова формувалася не центрально-українській основі, то все і за всіх обставин повинен рішати стан мови, що витворився, чи витворюється на широких просторах Центральної України. Колгоспниця, а власне її російський наставник, має рішати, чи, наприклад, "рюкзак" чи "наплечник", "фрукти" чи "овочі", "квартира" чи "помешкання", "штраф" чи "кара", "маштаб" чи "мірило, розмір" і т. д. і т. д. мають фігурувати в словнику літературної мови.

"Діяхроністи" натомість заступають думку, що коли процес формування української літературної мови в своїй основі вже закінчився, то в дальшому її розвитку повинні брати участь всі члени української спільноти, керуючися в першу чергу не регіональними амбіціями, а тими здобутками, які яка група вкладає в скарбницю української мови. На їх думку, акцептувати насильно накинені нашій мові русизми, означало б добровільно зрікатися всіх спільних здобутків у минулому і потурати обмосковленню цілого нашого життя, що

означало б просто патологічне самокаліцтво. Ця група органічно не може сприйняти ніяких русизмів.

Якщо б у нашім випадку не мовилося про винятковий стан, про мову на еміграції, то ми могли б не з одної висококультурної мови навести приклади, що й у літературній мові, у мові "високого стилю", можливі дублети, без порушення мовної системи і завуалювання її характеру.

Німецька "висока" мова, мова поетів, мислителів і науки, зовсім на цьому не терпить, що територіяльно зрізничкована, вона буде однаково "високою" і літературною для берлінця чи мюнхенця, чи там стоїть на означення різника "Фляйшер", "Фляйшгакер", "Шлехтер" чи "Мецгер", на замітати "феген" чи "кегрен", на вечерю "Абедброт" чи "Нахтмаль". І ніякий критик не звертає на ці лексикальні різниці уваги, не картає за те письменників, ніхто цих дублетів, триплікатів і навіть квартерніонів не виклинає і не викидає з фонду німецької літературної мови. Навпаки, ці своєрідності регіональної мови навіть заздрісно бережуться і плекаються.

Та не в плеканні й зберіганні лексичних дублетів проблема, а в тому, якою повинна бути мова нашої еміграції на дальшу перспективу? Виглядів на скоре повернення на батьківщину дуже мало, і можна припускати, що більша частина еміграції останеться на теперішніх місцях поселення. При свідомій національній політиці, рості національної свідомости, не обійдеться без національної мови "високого стилю", мови літературної, що об'єднувала б усі українські групи й стани Америки й Канади та інших континентів. Якою ж повинна бути ця еміґрантська мова? Чи і їй прищеплювати русизми, щоб тільки "крокувати" з батьківщиною? Це проблема дня і її варто продискутувати.

НОТАТКИ ПРО ПОЕЗІЮ

У Канаді починають друкувати поезію. Після "Байкаря" І. Манила, на якого ні з того, ні з сього написав захоплену рецензію некомпетентний у цій ділянці проф. Я. Рудницький, з'явилася чепурна збірка поезій **В. Скорупського "Моя оселя".** На останній сторінці збірки зазначено, що вона видана старанням громадян Едмонтону — вимовний факт, особливо вимовний тому, що це, мабуть, вперше в історії Канади українські громадяни склалися на видання такого непоплатного матеріялу, як поезія. Факт цей гідний уваги й тому, що доволі часто чуємо нарікання письменників на читацьку індеферентність, на байдужість наших земляків до всього, що не має утилітарної вартости.

"Моя оселя" — третя з черги і найбільша збірка В. Скорупського. Дві попередні — "Весняний гомін" і "Життя", видані у в-ві "Нові Дні" в Австрії, не були апробовані критикою. Ю. Шерех категорично заявив у "Часі", що "Весняний гомін" — передчасна збірка. З цим трудно було не згодитись, хоч не можна було й відмовити Скорупському в умінні спостерігати. Але між умінням спостерігати й умінням зображувати спостережене в поетичній формі лежав довгий шлях, який Скорупський мусів пройти, якщо хотів бути справжнім поетом. Етапами цього шляху мало бути досконале вивчення мови, зокрема фонетики, без чого скількинебудь серйозна поетична творчість немислима, добре освоєння бодай головніших поетичних розмірів, а головне — переборення штучности, надуманости образів і властивої Скорупському загальної тяжкости вислову. Читаючи його вірші, маєш враження, що йдеш по нерівній дорозі і ось-ось спіткнешся об якийсь словесний виступ, або провалишся ногою у ритмічну яму. Зграбний вигляд нової збірки, а особливо авторове попередження, що її проглянули перед друком С. Гординський і Ю. Гаморак, давали підставу думати, що Скорупський пройшов потрібний йому шлях поетичного удосконалення і цього разу виступив таки з поезією. Але... тут я мушу сказати щось таке, чого Скорупський мені як колезі ніколи не вибачить. Прочитавши збірку, я здивувався, чому С. Гординський, як-не-як знавець і майстер поезії, не виправив бодай розмірів і наголосів у віршах, якщо не міг відрадити Скорупського від друкування в такому вигляді його збірки взагалі.

Мені не дуже приємно говорити ці речі, бо з Скорупським ми майже разом "стартували" в поезію, але що зробиш: "ти друг мій, Цезаре, та правда перш за все". Я міг би зробити довгий список не сумнівних (на такі я вже не звертав уваги), а безсумнівно хибних наголосів на зразок "чолАми", "стрИбає", "злИлася", ритмічних зривів і словесних дивовижностей ("вориння", "ткенться", "всне"), але це значило б робити докладну аналізу збірки, що не в пляні цієї нотатки. Коротше кажучи, формальні хиби в поетиці та численні майже самопародійні рядки, на зразок: "коли любов, мов тяг смичка, діткне найчуліші місця", "ти вабила усмішкою мене, грайливо **повертаючи** очима", "як храм, в якім погас павук" (?), а то й виразно гумористична претенсійність ("і Ви не ввійдете до райських брам, любови знов не визнавши до мене") — роблять збірку цілком невдалою. На загальному неприглядному тлі збірки вирізняється єдиний (перший у збірці) вірш "Ще весна. Хтось пішов навмання через поле..." Це справжня поезія, і сусідство її з рештою друкованого матеріялу виглядає непорозумінням. Якщо В. Скорупському вдасться видати збірку такого рівня поезій, я напишу на неї найхвальнішу рецензію. А тимчасом йому слугує право кожного автора не вірити неприємній критиці. Хай це право буде йому сатисфакцією.

* * *

Значно краще володіє віршем і словом взагалі **М. Щербак.** Передімною його невеличка, подібна на зошит, книжка — поема **"Шлях у вічність",** присвячена пам'яті Й. Позичанюка. В періодичній пресі мені нераз доводилося зустрічати поезії М. Щербака. Були це твори різної мистецької вартости, іноді цілком добрі, і домінували в них здебільша громадські, політичні мотиви. Не заперечую потреби цього роду творв. Нам їх дуже бракує, про це свідчать хоч би наші повстанські пісні — грубі копії радянських маршів і в словах, і в мелодіях. Але те, що написав тепер М. Щербак, а ООЧСУ видала — це не поезія, а ОУН(р)івська віршова публіцистика гіршого сорту, з численними вигуками "кати", "монголи", "татари", "вандали", "бішені" й т. д., зі стандартними, плякатно-пропаґандивними твердженнями. Вона може подобатися невибагливому партійному читачеві, але такий читач, на щастя, не творить ніякої погоди в літературній критиці. В технічному розумінні поема написана вправно, мова добра, рими здебільша точні. Проте авторові слід би уникати пересичення навіть такого політичного твору як "Шлях у вічність" дешевою патетикою на зразок "О, княжа славо", "О, туго матері", "О, сльози", "О, мово", "О, Дніпре", "О, іскро" та іншими подібними "О!"

Автор безсумнівний соборник. Як тільки він згадує Київ, він зараз же, у другому чи третьому рядку, ніби перед кимось виправдуючись, спішить згадати й Львів: "Коли ми думаєм про Київ, то зразу згадується Львів", "Згадався Київ, уявився Львів", "Три дні був Йосип на нараді у Києві... і хлопці раді усе питалися про Львів", "Неначе Київ — ранній Львів" і т. д. й т. п. — настирливо повторюється на кожній сторінці поеми. З цього приводу можна було б легенько всміхнутися, якби я не вбачав у цьому зле приховану, шкідливу

для нас (навіть згубну! Ред.) концепцію "двох столиць".

Висновок? Висновок простий. Поемою "Шлях у вічність" М. Щербак засвідчив, що він може компонувати віршову публіцистику. Видання поеми засвідчило, що така література комусь потрібна. Щодо мене особисто, то я таки волію Щербака-лірика. Справжній шлях у вічність не лежить через римований плякат.

* * *

"Іскри віри" — так називається естетично видана у США 144-сторінкова збірка поезій проф. **Ол. Неприцького-Грановського.** Збірка складається з 5-ох розділів: "Іскри віри", "На берегах Ікви", "Акварелі", "Пощерблені мечі" та "З індіянських пісень".

Видно, що автор чимало попрацював не лише над самими поезіями, але й над групуванням і розміщенням їх у збірці, що робить враження хазяйновитої упорядкованости. Не все в збірці мені подобається, — на деяких речах надто слідний характерний для багатьох поетів старшого покоління вплив сентиментальної олесівщини, — але вже з перших сторінок книжки відчувається, що писала її щира, чуйна людина, без ходульности та поетичного позерства — і ви з приємністю дочитуєте цю доволі об'ємисту збірку до кінця.

Є в ній слабші, у розумінні вимог сучасної поезії, твори ("Нездійснена мета", "Пробудження"), де автор без конечної потреби перераховує всіх визначних людей, місця, ріки, гори й області України, забувши, очевидно, що самий римований перелік цих дорогих і любих нашому серцю назв ще не творить поезії. Так звана громадська поезія — нелегкий жанр, для неї потрібно такої потуги поетичного голосу, яку мали колись Шевченко і Франко, а в наші дні — Маланюк, Малишко чи Бажан. Є в збірці й зовсім добрі твори, переважно в розділах "Акварелі" та "Індіянські пісні". "Індіянські пісні" зокрема — свіжий, цікавий вклад у нашу поезію, і заслуги в цьому Ол. Неприцького-Грановського не слід применшувати.

Мова поезій назагал чиста й багата, строфічних і фонетичних зривів майже немає. Найголовнішим недоліком творчости Ол. Неприцького-Грановського є, на мою думку, те, що він хоче пояснити читачеві все до крапки — не лишаючи йому нічого для роздуму. Адже недоговореність — не хиба твору, навпаки, це один з важливіших художніх засобів. Тому дозволю собі закінчити цю нотатку цитатою з одного критика: "Поете, не пояснюй нічого, але хай усі речі стануть завдяки тобі зрозумілими". **Б. Олександрів**

НЕ ЗНАЄТЕ — НЕ ПИШІТЬ!

В одній київській газеті за редакторським столом сидів парттисячник Бемкін. Працівники називали його різником і, лише тому, що на кожній прочитаній статті він клав резолюцію: "Срезать на палавіну". Коли ж хто приносив оповідання, він прочитував п'ять-шість рядків, і робив висновки, — "Не падходіт. Учітесь пісать в Горького".

Одного разу один працівник передрукував із творів Горкого уривок і приніс до редактора. Той, як завжди, прочитав пару рядків, і гримнув: "Учітесь в Горького..."

— Пробачте, — відповів журналіст, — це ж є твір самого Горкого...

Нам пригадався цей випадок під час читання статті В. Давиденка "Шляхи української підсовєтської літератури", видрукованої в грудневому числі "Вісника" ООЧСУ. Ми не збираємось писати про те, що в згаданій статті цілий ряд неправильних тверджень, і що вона написана поверхово, і на шляхи української підрадянської літератури навіть нема натяку. Але нас здивувало одне місце, де говориться так:

"Характеристичним для періоду колективізації є твір виплеканого партією колгоспного письменника Хутірського під назвою "Мамо, вмирайте!" В цьому творі старенька, хора вдова рішуче відмовляється вступити до колгоспу, бо ненавидить його з усієї душі, ніякі погрози голови сільради й іншого сільського начальства не допомагають. Не впливають також умовляння сина — комсомольського активіста. В драматичній розмові з матір'ю син заявляє, "Ну, мамо, як не хочете йти до колгоспу, то вмирайте!" І, залишившись без опіки, стара жінка вмерла."

"Так насилували московсько-большевицькі окупанти душу українського народу, затруюючи її творами Хутірського та інших "ударників в літературі."

Що ж це: сон, чи дійсність? Щоб переконатись, ми ще раз прочитали оповідання "Мамо, вмирайте!" Справді ж в оповіданні говориться, що Гнат Голод, член комнезаму має три десятини землі, хату, ніби курінь, семеро дітей, жінку, суху, немов тараню, та 95 річну матір, що лежить у кутку, ніби купа кісток обтягнутих шкірою. Голод записався до колгоспу "Новий побут". Довідавшись про це, жінка вхопила мотузку й побігла на село вішатись. Щоб заспокоїти жінку, Голод виписується з колгоспу. Через нечувані злидні, невістка весь час нарікає на свекруху, що вона не вмирає, а даром переводить хліб. І от, до Голода на поле прибігає донька з вісткою, що бабуся померла. Це Гната ще більше пригнічує, бо нема за що поховати матір. І коли він прийшов додому, то мати вже лежала на лавці, приготовлена до похорону. Раптом мати почала вставати. Гнат стояв серед хати, як укопаний. Цитуємо:

"— Мамо, — вирвалось стогоном у Гната, — мамо, вмирайте!

— Ти вже прийшов, сину? Сон мені привидівся. Снилось мені, що я тобі, сину, голову змила. Та така гарна, та така тепла вода. І враз — яма. Це вже смерть...

Гнат важко опустився на лавку і по його закам'янілому виду скотилися дві сльозини й залишили широкий слід на сірих щоках.

"До нього тихо підійшла боса Марія, обережно поклала руку на плече і сказала:

— Тепер вона вже помре..."

Такий зміст оповідання і так воно закінчується. Звідкіля ж узяв Давиденко, що замучений злиднями літній чоловік Голод є комсоомльський активіст? Де він вичитав, що вдова не хоче йти до колгоспу і син її погрозив, "коли не хочете йти до колгоспу, то вмирайте"?..

Кілька слів про письменника П. Хуторського. Давиденко пише, що він (чомусь Хутірський), виплеканий партією з "ударників у літературі". Мусимо розчарувати нашого "літературознавця", бо Хуторський почав писати десь в 1923-24 роках, маючи вже тоді 26 років. Сам автор походить з багатеньких полтавських хуторян, і мабуть тому не мав популярности серед партійно-літературних заправил. У 1941-1944 роках Хуторський працював літературним редактором газети "Нова Україна". У кінці 1944 року німці відіслали його в Бреславський табір остарбайтерів і там за ним слід загубився. Ця місцевість була оточена більшовиками і звідтіля майже ніхто не вирвався. Одно із двох: або він загинув під час бомбардування, або потрапив до концтабору.

Але ми ще не сказали головного. Хай буде відомо нашому "літературознавцеві", що твір **"Мамо, вмирайте!"** написав не **Хуторський, а Петро Панч, присвятивши** це оповідання П. Тичині. Уперше це оповідання було надруковане в літрапорті "Штурм доби", потім вийшло окремою книжечкою.

Як бачимо, деякі наші літературні "амбасадори", як той редактор Бембік, не читаючи твору і не знаючи його автора, пишуть, що на думку підвернеться. Найприкрішим є те, що трапляються випадки наліплювання партійних ярликів на безпартійних письменників. Наприклад, коли Ю. Кошельняк у "Свободі" твердить, що Ю. Яновський був комуністом, то не знайшлося людини, щоб назвала таке твердження наклепом. Таке легковажне ставлення до творів, письменників і журналістів, пояснюється не тільки епігонством деяких наших писак, але чимсь ще й іншим. Тому ми хочемо на повний голос вигукнути:

— Не знаєте — не пишіть! Пам'тайте, що на еміграції є люди, які трохи знають підрадянських українських письменників, їхню творчість і умови, в яких народжувався той, чи інший твір. **О. Зозуля**

ПЕТРО ВОЛИНЯК

Дещо з Монтреалю

Мої мандри в Монтреаль стались трохи несподівано — я мав намір їхати, але трохи пізніш. Ще в четвер, проводжаючи нашого гостя з УНРади, Михайла Григоровича Воскобійника, в Европу, я відчував отой підсвідомий подорожній, сказати б, сум. Признаюсь, що я навіть заздрів М. Воскобійникові — все таки чоловік їде в далекі світи, у нього буде маса вражень і відчувань, а я до Торонта ніби присох, як непотрібний листок до якоїсь гнилої колоди.

Але повернувшись зі станції, я застав у хаті телеграму з Монтреалю, у якій виразно говорилось: Чекаємо в суботу рано...

І я поїхав. Під'їжджаючи до Монтреалю, я вперше в цьому році відчув зиму. Був ясний день, Монтреаль димів своїми підприємствами, паротягами. Було холодно, лежав сніг, якого в Торонті не було й сліду, з уст людей виходила пара... Словом, була зима, яку можна відчувати десь у Харкові чи в Донбасі. Це мені сподобалось, бо це ж таки була якась зміна.

Монтреаль, порівняно з Торонтом, — провінція, хоч місто велике й гарне. Українці живуть під тиском безробіття — багато осіб по кілька місяців без праці. Це не може не мати впливу на стан усього українського життя в місті. Коли в Торонті яких 90% українських родин мають свої хати, то в Монтреалі власна хата — виняток. Коли в Торонті треба з свічкою шукати українця без телефонного апарата, то в Монтреалі телефон — розкіш. Коли в Торонті на кожній хаті стоїть телевізорна антена, то в Монтреалі — це теж розкіш (між іншим, монтреальці тут не дуже і втратили).

Звичайно, що я перш за все постарався відвідати книготорговельні точки, бо так чи інакше, а книготорговельна сітка у якійсь мірі є рушієм не тільки нашої культури, а й нашої визвольної ідеї — успіхи книготорговельної мережі — успіхи українства на чужині.

Провідником моїм у чужому мені місті був Федір Федоренко, що зустрів мене на станції. Перш за все ми зайшли в харчову крамницю пані О. Кливак та В. Ільчишина, які з чисто ідейних мотивів тримають у своїй крамниці книжково-часописний відділ. Кажу з чисто ідейних, бо основний прибуток вони мають з іншого краму, а книжкова торгівля їм таки забирає час. Це очевидно. Але вони тим не журяться і таки книжками торгують, бо вважають своїм обов'язком прислужитись українській культурі. Хіба не похвально?

Зайшли і в нову книгарню "Базар", яку ведуть панове Сербин та Бігус. Це вже справжня книгарня, але те що я там побачив і довідався від власників, не дуже то мене втішило: "Базар" більше торгує німецькою книжкою, як українською! У всякім разі не менше! Факт не дуже то втішний...

Є ще й третя книгарня в Монтреалі — п. Запаринюка, який більше "натиска" на плити та на вироби народнього мистецтва, ніж на книжки.

Зустріч з Теодосієм Осьмачкою

Зовсім недавно мої читачі з Едмонтону повідомляли мене, що наш неповторний Теодосій Степанович дуже вподобав собі Едмонтон і осів у ньому раз і назавжди. Одержавши такого листа, я собі посміхнувся: де ж він, цей наскірзь оригінальний поет і людина, що на мою думку родиться раз на пару сот років, опиниться за тиждень? І якого коника він викине на цей раз, та як пояснюватиме свою чергову втечу від людей і від себе? На моє здивування я його застав у Монтреалі, ніяк не сподіваючись цієї точки його "приземлення".

Осьмачка був у центрі зацікавлень усього Монтреалю. Про нього мене інформували в надзвичайно гостинній родині інж. Володимира Поліщука в суботу, де зібралося порядне й культурне товариство, Осьмачка був темою розмов і на обіді у Ф. Федоренка, де нас була ціла компанія. Між іншим, дружина п. Федоренка, премила західня західнячка (бо десь з-під Перемишля), пані Стефа, користається в Осьмачки особливим довір'ям, але все таки він ніколи не зайде до цієї родини, коли його там сподіваються! Такий він уже є, наш Теодосій Степанович...

Отже, від Федоренків ми поїхали в собор Св. Софії, де Осьмачка мав читати доповідь в обороні В. Винниченка і свої твори. Втрапили на початок: ред. Дм. Кислиця саме тепло представляв слухачам поета. Заговорив і Теодосій Степанович. Важко переказати його доповідь. Здебільша ще важче з ним погодитись, але те, **що** він говорить, і те, **як** він говорить, полонить людину цілком. Ви відчуваєте, що тут говориться не те, що треба, що годиться, а те, що людина думає. Але сказати думає про Осьмачку це — ніщо. Це бліда копія з палаючого оригіналу. Треба сказати хіба — відчуває й переживає всім своїм єством, кожним нервом, навіть тим, що дрижить у грубій шкірі його лівої п'яти...

Він просто полонить своїми неймовірно-несподіваними порівняннями, своїми могутніми метафорами, своїми несподіваними висновками та узагальненнями, він чарує людину плинністю й соковитістю справжньої української мови, хоч пересипає її просто дивовижно неписьменними словами й виразами...

І дивишся на майже порожню залю (коло 3-4 десятків осіб лише!) та й хочеться вигукнути: людино українська, монтреальська! А де ж ти є сьогодні? Чого ж ти не прийшла, щоб за дві години — найдешевшим коштом! — стати розумнішою, ніж ти була досі, щоб відчути в собі — засмоктаному й засмиканому — кусник чогось великого, частку Бога в собі пізнати?..

Теодосій Степанович вважає мене своїм ворогом, хоч і не найбільшим, але першим після НКВД. Тому він огинається — не хоче давати своєї статті в "Нові Дні", хоч ніхто її, крім мене, не видрукує, бо за кілька років її вже відкинуло кілька редакцій (написана вона ще за життя В. Винниченка). Ворогом я став у нього тому, що з його статті, яка була друкована в "Н. Днях", я самочинно викинув вираз, що не милий йому чужий поет "такий темний, як ліва п'ята варшавського сажотруса опівночі!" Каюсь — викинув, хоч

НОВІ ВИДАННЯ НАШОГО ВИДАВНИЦТВА

Зараз друкуємо друге видання **"Букваря" Л. Деполович** за редакцією Волиняка. У новому виданні частково будуть нові тексти та частина нових ілюстрацій, які виконав маляр Мирон Левицький. Нове видання "Букваря" появиться приблизно за місяць часу.

Готується до друку **нове виправлене й доповнене** видання **читанки** П. Волиняка для другої кляси — **"Барвінок".** Читанка буде доповнена новими текстами та ілюстраціями, збільшена в об'ємі та розмірі. Нове видання її появиться в продажу до двох місяців.

Поруч з цими перевиданнями уже друкується **"Граматика української мови" Дмитра Кислиці.** Це початкова граматика, яку можна буде використати в школах, починаючи з четвертої кляси, а також і для самоосвіти. У книжці є багато вправ для самостійної праці учня.

Спеціяльно замовлена і вже на викінченні цілком нова **"Географія України".** Книжка буде багато ілюстрована. Призначається вона для українських шкіл, починаючи від 4-ї кляси й вище та для самоосвіти. До початку нового навчального року вона вже буде в продажу.

Поруч з цим, готується до друку **"Хрестоматія з української літератури".** Над цією книжкою вже працюють двоє авторів: П. Волиняк та поет Яр Славутич.

Просимо **не** висилати **оплачених** замовлень на ці книжки, поки не буде повідомлено про їх вихід з друку. Передчасні оплачені замовлення тільки ускладнять нам працю — спричинять зайвий облік та листування.

і дуже я терпимий редактор. Зате Т. О. помстився мені: коли вийшли з друку його "Китиці часу", то він прислав мені примірник з такою оригінальною присвятою, що я її не можу не то видрукувати, а й навіть показати будь-кому, особливо жінкам...

По закінченні вечора, ми цілим гуртом поїхали відвідати родину маляра Гліба Радченка. Звичайно, поїхав з нами і Теодосій Степанович. Прикрашала наше товариство й згадувана вже пані Стефа. Теодосій Степанович почував себе досить добре. Та й чи можна себе погано почувати в гарних українських людей?.. Розмовляли, оглядали картини Гліба Павловича, яких зібралося таки чимало, і багато з яких чарують своєю теплотою, нагадують Україну, Австрію та інші місця наших мандрів...

Т. О. не минув нагоди назвати мене ворогом української культури... Причиною цього була моя рецензія на австралійський альманах "Новий Обрій". Т. О. вирішив, що я не сказав про Г. Чорнобицьку того, що я думаю. Він вважає, що Г. Чорнобицька має справді Божу іскру, а я, мовляв, побоявся це сказати на повен голос: "Людина, яка бачить талант і не скаже про це на повну силу — душитель нашого народу," — запалювався Т. С. Всі мої виправдання, — що я не міг у рецензії на альманах так раптово і високо підносити одну авторку, що я мав тоді в своїх руках тільки два її вірші, що я перший виступив прилюдно з оцінкою її творів і т. д. — нічого не помогли. Дійшли ми згоди аж тоді, коли я пообіцяв висловитись про Г. Чорнобицьку ще раз і вже виразніше.

Чи треба ще раз говорити, що Теодосій Степанович занадто скупий на похвали? Особливо до похвал поетам? Я вже раз писав, що Осьмачка вважає за поета тільки себе, та ще трошки Шевченка...

Отже, Г. Чорнобицька може справді тішитись. Але не чадіти, бо від чаду людина хворіє...

У Голосі Канади

У понеділок рано я пішов у Голос Канади. Український відділ цієї установи складається з 9 осіб. На чолі його стоїть усім відомий сотник Богдан Панчук.

Співробітники українського відділу Голосу Канади зустріли мене досить скептично, бо "скільки тут не було людей, скільки вже обіцяло написати щось про нашу працю, але ніхто ще нічого не написав..."

Може. Не знаю, чому так сталось, бо Голос Канади — найбільше наше досягнення в Канаді на фронті боротьби за впливи і за авторитет українців у державних установах, та ще в такій, як міністерство зовнішніх справ Канади. Переоцінити цей факт важко. На злість усім нашим малоросійсько-хахлацьким квоктателям і вболівателям над "гіркою долею Неньки-України", якої вони фактично не люблять і в неї не вірять, бо не мають сили вірити, вага українства в світі, зокрема в Канаді і США нечувано зросла. Візьмімо для прикладу січень 1945 чи 46 р. і порівняймо його з січнем 1955 р. В цьому січні в кількох американських штатах і в більших містах день 22 січня — день нашої самостійности — об'явлено загально американські "українські дні". В ці дні українські прапори мають над управами американських міст. У Конгресі США — наймогутнішої країни світу — Митрополит Української Православної Церкви, Високопреосвященніший Іоан, проводить з конгресменами молитву за Україну та її народ (чого не роблять багато наших священиків у своїх церквах!). У Сенаті США таку молитву проводить о. М. Когут (з доручення католицького єпископа — Кир Костянтина).

У Канаді урядові чинники діють трохи обережніше, але все таки ми не можемо скаржитись, що нас не бачать і не цінять. Прикладом цього є хоч би Голос Канади, який, не зважаючи на загальне скорочення видатків, не тільки не зменшує українських пересилань, а ще й збільшує їх з одного до двох денно (з 27. 2. 55 р.).

Це свідчить про наш зріст, про завоювання певних позицій, які належаться нам, як представникам великого й таки героїчного народу. Але поруч з цим, це й доказ розуму і тверезости державних провідників Канади і США.

Перед зустріччю з керівником українського відділу Голосу Канади, сотником Б. Панчуком, я вже побував на самому пересиланні. Передача того дня складалась з останніх вістей (міжнародня інформація), інтерв'ю з Т. Осьмачкою (дуже куце, яке нічого слухачам не дасть), уривок з Осьмаччиного "Пляну до двору" ("Сходка") та дві колядки.

Важко судити про якість передач, прослухавши тільки одну з них. Але політичні вісті, які заняли багато часу, не були дуже цікаві радянським слухачам. Говорю це, бо сам колись слухав закордонні передачі, то знаю, чим я і такі, як я, цікавились. Сама техніка передач (диктори) варта б поліпшення: і голоси і культура мови. Я почув Нікарагви, замість Нікарагуа, не варто вживати Монреаль, а Монтреаль, бо слухач матиме клопоти, коли захоче знайти це місто на карті. Проф. Ю. Шерех колись писав у "Нових Днях", що слово Париж не французьке, а українське. Те саме і з Монтреалем.

На 9 співробітників відділу є лише двоє з центральних земель України. Добре, що там є ред. Дм. Кислиця, який досконало володіє мовою і знає умови, а до певної міри й смаки слухачів, але варто б, може, й підсилити цю ділянку.

У розмові з керівником Відділу, я довідався, що Відділ має повну волю щодо тематики і розкладу передач. Напрямні з міністерства зовнішніх справ Відділ одержує не в формі наказу, а в формі побажань. Це дуже важливий момент. Уряд висловлює бажання не робити політичні прогнози, а лише об'єктивно інформувати. З цим не можна не рахуватись. Але інформації

ПОДИВУГІДНА МАЗО ДЕ ЛЯ РОШ

Найуспішніша канадійська письменниця, її знають, мабуть, більше поза межами Канади, як у самій Канаді, недавно святкувала свої 76-ті уродини, видавши незадовго передтим 27-му книжку.

Ця письменниця — Мазо Де Ля Рош, з книжками якої неодин новоканадієць познайомився ще в своїй рідній країні, бо її твори перекладено на 13 мов.

Панна Де Ля Рош народилася 1879 р. в Ньюмаркет, Онтаріо. У Торонті здобула вона університетську освіту. Не зважаючи на те, що вже на 20-му році життя вона надрукувала перше своє оповідання в одному журналі, свою першу книжку Мазо Де Ля Рош видала друком щойно маючи 44 роки. З тієї пори вона видавала майже щороку одну книжку.

"Гвайтоукс" — це найславніша її повість, на якій вона доробилася чималого майна. Це низка книжок про одну родину в околиці Клерксон (яких 18 миль від Торонта); до сьогодні авторка довела нитку свого оповідання вже до третього покоління тієї родини. Перша її книжка з циклю "Гвайтоукс", — "Ди Білдинг оф Джелна", появилася 1927 р. і принесла авторці 10,000 дол. літературної нагороди журналу "Атлянтик Мантлі". Остання книжка з тієї серії, "Веріебел Віндс", появилася на книжковому ринку в час останнього Різдва.

Мазо Де Ля Рош пише свої книжки ручно, звичайним письмом, продукуючи денно приблизно 1,000 слів. Її повісті перероблено на драми: драму "Гвайтоукс" ставили в Лондоні продовж двох років, а 1935 р. на її основі зладжено фільм. Тепер можна оглядати її в телевізії. Британська радіопрограма ББС підготовляє серію шести радіопрограм про родину Гвайтоукс.

Хоча панна Мазо Де Ля Рош не признається, а все ж думають, що вона готує чергову книжку з тієї безконечної низки повістей.

("Канадійська Сцена")

можуть бути різні: треба знати психіку під радянської людини і її умови. Для прикладу дам, що в канадійській пресі була голосна вістка про конкурс собак, які найбільше схожі на своїх господарів... За найбільшу собакоподібність визначалася чимала нагорода... Спробуйте подати таку "об'єктивну вістку" і викличете цим у підрадянських слухачів нечувану огиду не тільки до передач, а й до держави, яка їх улаштовує. Не вірю, щоб хтось з підрадянських колишніх громадян сумнівався в цьому. Кожен слухач ("там") скаже: "З жиру казяться, то чого ж від них чекати, чого від них сподіватися?..."

Отже, об'єктивна інформація може і мусить бути належно підібрана. Не збираюсь учити когось. Але канадійський уряд, ставлячи українців на співробітників Українського Відділу своїх передач, очевидно й мав на увазі, що українці знатимуть, **що і як саме** треба пересилати. То мої завваги не повинні б пошкодити. На мою думку конечно збільшити відділ інформацій з українського життя. Коли комусь в Україні пощастить прослухати передачу, у якій будуть відомості про життя й дії еміграції, про вагу України в світі, то він зробить усе, щоб слухати цих передач стало. Коли ж буде лише переказ маловартних вісток, то він навряд, чи ризикуватиме слухати такі передачі.

Говорю це не в формі критики чи вимог, а в формі товариських порад своїм колегам по праці в ділянці боротьби з комунізмом.

Разом з тим, дякую всім співробітникам Українського Відділу Г. К. на чолі з сотником Панчуком за товариську зустріч і за інформації про їх працю.

Марія Урсуляк, яка служить у канадійській повітряній ескадрі, тепер у Франції, дає інтерв'ю керівникові Українського Відділу Голосу Канади, Богданові Панчукові.

ШКАРПЕТКИ
З ПОДВІЙНИМ СПОДОМ

Penmans EXCLUSIVE

2-SOLE SOCKS

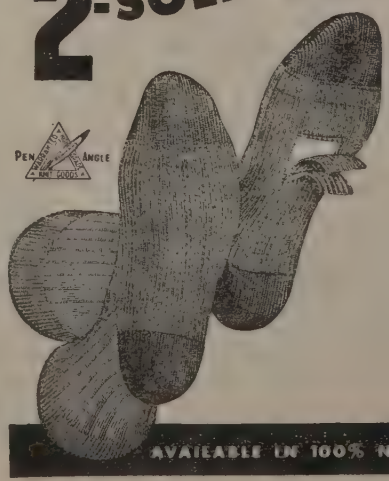

ОГЛЯНЬТЕ НОВІ ЕЛЯСТИЧНІ ШКАРПЕТКИ ПЕН-ФЛЕКС.

Одинокі в Канаді елястичні шкарпетки з подвійним сподом.

Можна набути 100% найлонові або вовняно-найлонові.

13-S-5

AVAILABLE IN 100% NYLON, OR WOOL-AND-NYLON

З НОВИХ ВИДАНЬ

Валеріян Підмогильний, МІСТО, роман, стор. 299, з портретом автора, післямова, біографічна та бібліографічна довідка Гр. Костюка, обкладинка П. Холодного, видання УВАН, Нью Йорк, 1954 р.

Врешті українці одержали першу книжку, видану за матеріяльною допомогою Східньо-Европейського фонду, з якого досі користали тільки наші вороги. Хочеться з цього й почати: це один з дуже поважних загально-українських осягів за останні роки. Досі ми ради голого принципу тратили величезні можливості користати з матеріяльної допомоги американських організацій, бо "принципово" відмовлялись розмовляти з нашими "ворогами", американцями, улегшуючи цим працю наших справжніх ворогів.

За це треба дякувати й вітати провід УВАН, — це справді поважний здобуток. Маємо дякувати й Східньо-Европейському Фондові за його допомогу в розбудові української культури.

"Місто" — найкращий твір одного з найталановитіших і найориганаль-

ніших письменників 20-х років нашого століття, тих двадцятих років, яких ми здебільша не знаємо, не розуміємо і досі не спромоглися оцінити. Це роки, які в нашій історії відограли поважну ролю, бо саме в цей час ми остаточно закріпили здобутки Великої Революції — ми стали повновартною великою нацією.

Тільки російський окупант оцінив цей період нашого історичного розвитку і зробив належні висновки: всі наші здобутки 20-х років не тільки що заховуються, а просто знищуються безслідно. Помагають окупантові в цьому й деякі наші еміграційні політики. Тому появу "Міста" Підмогильного не можна не привітати.

"Місто" — роман про наш наступ на обмосковлене українське місто. Через зраду і поступове винародовлення провідних прошарків нації, наше місто фактично було ворожим Україні. Та революція, яка сколихнула націю до самих її низів, розбуркала приспані сили народу: ми пішли в наступ на місто, молода нація опановувала в ньому позицію за позицією, витискала недоука-міщуха, знищувала хахла-інтеліґента, який цікавився Україною лише в межах вистави старої мелодрами чи фота у вишитій сорочці, не припускаючи й гадки, що Україна може опанувати університетами, Академією Наук та театрами й літературою. Для прикладу нагадаємо, що українізація опери кинула просто в звірячу лють міського обивателя.

В романі В. Підмогильного саме й показано цей процес нашого наступу на наше ж місто. Наступ, як наступ: були поразки, були втрати, були падіння, але врешті одержана повна перемога — українська стихія перемогла вороже Україні українське місто й запанувала в ньому раз і назавжди.

Що ж матиме читач у романі В. Підмогильного поза благородною ідеєю нашої боротьби за опанування міста? Перш за все його полонить стиль активного романтизму (вітаїзму), який так вдало застосовує В. Підмогильний. Читач матиме також нагоду прочитати твір, у якому автор не зважав ні на які "норми", ні на які обмеження волі творчости.

Не зважаючи на принципово протилежні ідейні засади, еміграційна й підрадянська частки нашої (єдиної таки!) літератури мають одну трагічну спільність: вони неповторно нудні! В Україні робить її нудною партійна нагайка, а поза Україною — еміґрантська "тета", яка тільки й уміє, що шипіти крізь свої тонкі сині губи моралізаторські сентенції. Тому сьогодні вся наша література перебуває в перманентному конфлікті з читачем: здебільша пе-

Що ви повинні знати про канадійську поштовуслужбу

Пишіть **повне** ім'я та адресу, включаючи країну, **ви разно** ставте своє ім'я та адресу **вгорі зліва** листа чи пакунка.

Добре обгортати пакунок міцним папером і обв'язувати міцним шнуром.

Оплатити повну вартість пересилки. Якщо сумніваєтесь у вазі листа чи пакунка, то зважте на пошті. Пам'ятайте, що як не повністю оплатите, то ваш родич чи приятель мусить заплатити подвійно, щоб отримати вашу посилку.

ЗАОКЕАНСЬКІ ПОШТОВІ РАТИ:

Повітряна пошта:

Европа, Англія 15 центів кожної ½ унції
Азія та Африка ..... 25 кожної ½ унції
США ..... 7 центів перша унція
5 центів кожна додаткова унція.

Звичайна пошта:

До Франції та Еспанії,
Великої Британії та
Британського Комонвелту,
США..... 5 цен. за 1-шу унцію
3 центи за кожну додаткову унцію.

До інших країн Европи,
Азії та Африки..... 6 центів за 1-шу унцію
4 центи за кожну додаткову унцію.

Питайте на Вашій пошті про цінник до інших країн, яких не перелічено в цьому спискові.

Аєрограми: 10 центів кожна, може слатись в кожну країну.

Пакунки повітряною поштою: Питайте на Вашій пошті за цінником та іншими інформаціями.

CANADA POST OFFICE

Hon. Alcide Cote, Q.C., M. P.
Postmaster General

W J. Turnbull
Deputy Postmaster General

речитати твір українського письменника, то значить зробити принаймні геройський вчинок... В кожному творі (байдуже еміґрантському чи з України) матимете цілу гарбу ідей і лиш наперсток життя — справжнього, повнокровного, себто нормального.

Запевняю читача, що в романі "Місто" він матиме рівновагу життя й ідей. Читач не знудиться проповіддю ідеї — він її сприйме цілком, зовсім не помітивши того. В. Підмогильний інколи роздягає своїх героїв до сорочки (часом ще й далі), він їх показує живими нормальними людьми з усіма їхніми якостями й вадами. І робить це з справжньою майстерністю.

Післяслово Г. Костюка допоможе читачеві краще зрозуміти твір і добу. В цьому цікавому й корисному післяслові є тільки одне місце, що разить знову ж тією хахлаччиною, з якою фактично бореться роман і автор післяслова. Маю тут на увазі вираз: "Місто", це — перший і чи не єдиний роман европейського рівня..." І доки ми танцюватимемо від чужої печі? Доки порівнюватимемо, доки "доганятимемо" когось, щоб ніколи не догнати?.. Це твердження ніяк не відповідає правді: коли вже говорити виключно про роман, то не треба забувати П. Куліша (Чорна Рада), Мирного з його "Повією", якщо вже знехтувати

(Закінчення на стор. 31)

Страхування від безробіття

є

суспільний засіб

Воно має два завдання:

Вишукує працю безробітним.

Помагає грішми в часі безробіття.

Протягом останніх тринадцяти років **Unemployment Insurance Commission** виплатила безробітним 754 мільйонів долярів.

Ця обслуга робиться Вам безплатно.

UNEMPLOYMENT INSURANCE COMMISSION

C. A. L. Murchison Commissioner — **J. G. Bisson** Chief Commissioner — **R. J. Tallon** Commissioner

ЮВІЛЕЙ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

У Москві з великим розголосом відзначено 60-річчя з дня народження та 30-річчя творчої діяльности провідного не тільки в Україні, а й у цілому СРСР, кінорежисера, драматурга — справжнього поета кіна — Олександра Петровича Довженка.

"На ювілейному вечорі, — як пише "Літ. Газета", — що відбувся в Будинку кіно, видатного мистця вітали С. Герасимов, С. Юткевич, І. Пир'єв та К. Сімонов. Вони відзначили своєрідність таланту Довженка, його уміння тонко розуміти людину і знаходити оригінальну, самобутню форму для зображення її почуттів. Творчий шлях Олександра Петровича — це шлях дерзань і боротьби, це шлях народного мистця, який створив глибокі по змісту і поетичні по формі твори."

О. Довженко — глибоко індивідуальний мистець, його твори полонять силою оптимізму, життєстверджуючим патосом, незвичнайою вірою в духову красу української людини.

З визначніших Довженкових фільмів є: "Звенигора" "Іван", "Аероград" (тема трохи нагадує "Тигролови" Ів. Багряного — життя українців на Дал. Сході), "Земля" (нагороджена золотою медаллю на міжнародньому конкурсі в Парижі). Цей фільм як і всі інші Довженкові фільми, гостро критикований за "біологізм та еротизм" і врешті знятий з демонстрування.

У час війни О. Довженко зробив фільм "Україна в огні" (1944 р.), який відограв таку саму ролю, як відомий вірш В. Сосюри "Любіть Україну". В цьому фільмі — сила епізодів з життя українського села, в ньому виведено цілий ряд українських людей, показана їх віддана любов до України. Напр., кадр, коли вояк питає сільського хлопчину: "Чи будеш захищати Україну?" "Буду!" — відповідає хлопчина і вже тягне заховану рушницю...

Такий патріотизм не припав до смаку окупантам: на О. Довженка, як і на В. Сосюру, та в той час і на М. Рильського, який ствердив був, що сучасна українська література веде свій початок від Шевченка, а не від російських джерел, — посипались обвинувачення в націоналізмі, в біологізмі і т. п., зраді "старшобратньої ідеології" Маркса - Енгельса - Леніна - Сталіна... Фільм знято з демонстрування, О. Довженко замовк на кілька років, щоб... озватися вже аж у Москві!

Москва все так робить: або знищити, або хоч залякати, щоб мистець опинився в Москві, щоб порвав зв'язки з Україною і вже тоді може навіть жити.

У Москві О. Довженко зробив фільм "Мічурин" (фільм недавно демонструвався і в Канаді). Хоч і дуже тенденційний фільм, а все таки з нього визирає винятковий талант і небуденна індивідуальність мистця.

Як повідомляє київська "Літ. Газета", "сердечні привітання ювілятові передали делеґації багатьох громадських і культурних організацій.

"Наприкінці, тепло зустрінутий присутніми, виступив О. П. Довженко, який подякував за увагу і висловив надію, що незабаром кіноглядачі познайомляться з його новим фільмом — кінопоемою про героїчний труд будівників Каховського моря."

Великий мистець України, натхнений поет кіна, Ол. Довженко, з Україною розстатися таки не може...

П. Вол.

КІНОПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ

Як повідомляє "Літ. Газета", єдина українська фільмова студія в Києві (Одеська та Ялтинська кінофабрики Україні не належать — буває й таке під "колективним керівництвом партії"!) в цьому році пляную ви-

пустити "не менш як десять (Ай-ай! Як багато! Ред.) самих тільки повнометражних художніх фільмів". З переліку тих фільмів видно, що жоден з них не буде справді українським — всі вони своєю тематикою служать "старшому братові".

Для забезпечення дальшого пляну робіт кінофабрика намагається здобути кіносценарії. За справу сценаріїв масово беруться письменники. Напр., Олесь Гончар нещодавно здав свій перший сценарій "Дівчина з маяка", написаний за мотивами його повісті "Щоб світився вогник", Л. Смілянський пише сценарій про Івана Франка, відновив роботу кінодраматург М. Шумило, приступили до праці над кіносценаріями письменники Л. Дмитерко, М. Стельмах, Ю. Дольд-Михайлик, В. Беляєв, Ю. Мокрієв, М. Зарудний, М. Дашкієв та інші.

З НОВИХ ВИДАНЬ

(Закінч. з стор. 30-ої)

його "Хіба ревуть воли, як ясла повні", не можна забути В. Винниченка... Коли ж говорити про літературу взагалі, то Европа не мала й не має ні такого органічного таланту, як Шевченко, ні докраю витонченого Коцюбинського, ні Лесі Українки, вона врешті була б горда з Тичини, Бажана, Рильського, ми б з незвичайним захопленням перекладали б "европейських" Хвильового, Куліша, Яновського, врешті наші "европеїсти" до одуріння й чаду перекладатимуть і жуватимуть Франца Кафку чи Рільке, але ніколи не звернуть уваги на "неевропейського рівня" твори Багряного чи Осьмачки...

І може б наші "европеїсти" колись уточнили трохи ту збірну, абстрактну, я сказав би, Европу? Може б ми порівнювались уже, коли без цього ми безсилі оцінити свій твір, з якимись там греками чи норвежцями, з німцями чи португальцями, з французами чи румунами?.. Чи вони нарізно будуть африканцями а тільки разом — "Европа"?..

Щодо обкладинки, то мені здається, що П. Холодний міг би проявити трохи більше винахідливости.

А взагалі ж — видання "Міста" В. Підмогильного — великий здобуток, а для читача справжня радість упарі з користю.

П. Волиняк

Теофіл Коструба, Нариси з церковної історії України X-XIII століття, друге доповнене видання, з портретом автора, обкладинка М. Левицького, стор. 136, в-во "Добра книжка", Торонто, 1955 р.

Віталій Бендер, МАРШ МОЛОДОСТИ, т. I стор. 163, т. II стор. 160, редактор мови І. Кошелівець, обкладинка Ю. Костіва, видавництво "Дніпрова Хвиля", Мюнхен, Німеччина, 1954.

"НАШІ ПОЗИЦІЇ", квартальник ч. 2 (22), стор. 112, видавництво ЦК УРДП, Ной Ульм, Німеччина, 1954.

"ЛІТЕРАТУРНО - МИСТЕЦЬКИЙ ОГЛЯД", ч. 1, січень 1955, Бюлетень Літ. Мист. Клюбу в Нью Йорку, Нью Йорк, США.

"РОЗБУДОВА ДЕРЖАВИ", квартальник, ч. 3 (14), стор. 48, видання "Зарева", Кливленд, США, 1954.

Петро Мірчук, ТРАГІЧНА ПЕРЕМОГА, стор. 60, видання Ліги Визволення України, Торонто, 1954.

Третя сесія Української Національної Ради (6-12 березня 1954 р.), матеріяли і документи, стор. 63, видання Українського інформаційного бюра, 1954.

Український православний календар, на 1955 р., стор. 178, обкладинка П. Холодного, видання УПЦ в ЗДА.

Ніна Мудрик, НАМИСТЕЧКО, збірка віршів для дітей, стор. 32, ілюстрована (чиї ілюстрації — невідомо), видання І. М. К. У. П. С. ім. Степана Тисовського під редакцією Леоніда Бачинського, Кливленд, США.

Що то значать ті шифри — І. М. К. У. П. С. — невідомо. Невідомо також, що було "під редакцією" Л. Бачинського: чи книжка, чи таки оцей видавець — І. М. К. У. П. С.

Можливо пізніш скажемо про цю книжечку трошки більше, як і про інші видання для дітей.

Олександер Оглоблін, ПЕРЕЯСЛАВСЬКИЙ ДОГОВІР 1954 р. стор. 104, ціна 1. 25, обкладинка (дуже плякатна для наукового видання) М. Дмитренка, видання ЛВУ та ОЧСУ, Торонто — Нью Йорк, 1954. Видання англійською мовою.

Аполінарій Паяццо, НАШІ ЗА ГРАНИЦЕЮ, фейлетони, стор. 126, двокольорова обкладинка М. Левицького, видання книгарні "Базар", Торонто — Монтреаль, 1955.

ДЛЯ ДІТЕЙ!

Нова збірка віршиків

К. ПЕРЕЛІСНОЇ

"ОЙ, ХТО ТАМ?"

21 віршик! Багато малюнків!

Ціна 80 ц.

При замовленні 20 прим. знижка 40%.

Замовляти:

K. Perelisna
4509 Buell Drive,
Fort Wayne, Ind., USA.

ДВА ВИГУКИ В ЗАЛІ

Говорять, що п'єса Корнійчука "Крила" була опублікована напередодні з'їзду Спілки Письменників України і її тільки дехто прочитав з київських письменників, делеґати з провінції не читали взагалі. Один примірник, який був попав у тому часі між київських студентів, передавався з рук до рук і читався з великим захопленням...

Всі ждали одного: з'їзду.

Прийшов очікуваний день. Студенти заповнили балкони в залі засідань Верховної Ради УРСР. На трибуні появився Корнійчук. Він відкриває з'їзд... Не забув згадати й про свої "Крила". Він говорив:

"Я вдячний комуністичній партії і нашому урядові, я вдячний вересневому пленумі ЦК КПРС, постанови якого послужили мені творчим імпульсом для написання моєї нової п'єси "Крила".

На балконі між студентами почувся рух. Серед завмерлої в очікуванні залі почувся з балкону вигук: "А де ж твої крила, Корній-

Watson's
555
КРІС Х КРОС
(ОПАТЕНТОВАНІ 1945
ФРАНЦУЗЬКІ ШОРТИ)

Особливо призначені для легкої піддержки — вигідний елястичний пояс — опатентований — сам закривається перед ""Кріс Х Крос" — запевняє добру фіґуру — зроблені з бавовняної тканини першої якости — легкі до прання — можна їх носити без прасування — безконкуренційні.

W-18-54

чук?" Хтось інший гукнув: "А де ж твоя весна?" "Це заморозь, Корнійчук!"

Кілька днів після закінчення з'їзду письменників України відбулась саме в 37-річницю Жовтневої революції прем'єра п'єси О. Корнійчука, яку ставив київський театр ім. Франка. Вже далеко до постанови всі квитки були розкуплені і їх дуже важко було дістати. Один чужинецький журналіст, який перебував у тому часі в Києві і брав участь у з'їзді письменників України, був на прем'єрі "Крила", а пізніш на Всесоюзному з'їзді письменників у Москві, вносить багато цікавого в пізнання теперішнього стану в нашій батьківщині.

Прем'єра п'єси "Крила" проходила бурхливо. Ціла заля поділилась на два табори. Одні оплескували Ромодана, інші Дремлюгу. Коли Ганна, дружина Ромодана говорить: "Ніколи більш не вернеться той страшний сон!" і коли з нею від щирого серця вигукує також Ромодан: "Ніколи!" — ціла заля починає аплодувати безперервно, дехто встає з місць, аплодисменти перетворюються в безперервні овації. Хтось з балконів, зпоміж студентів, вигукує: "Ніколи, ніколи!" Хтось інший кричить: "Підождіть, побачимо ще!" Вигуки більшають, вони змішуються і не можна було зрозуміти, що хто кричить.

У третій дії, коли на колгоспному зібранні голос кричить: "Постав молоток! Не зажимай демократію!" — заля знову вибухла бурхливими аплодисментами. Хто крикнув: "Хай живе свобода!" Інших вигуків чужинецький журналіст добре не розумів, бо українську мову він знав досить погано.

"Смолоскип", лютий 1955, ч. 2 (50), стор. 3, Париж.

"...Про висловлювання її героїв (Корнійчукової п'єси "Крила", Ред.) **багато говоритимуть, диксутуватимуть, сперечатимуться...".** М. Бажан (Див. "Нові Дні", лютий, 1955).

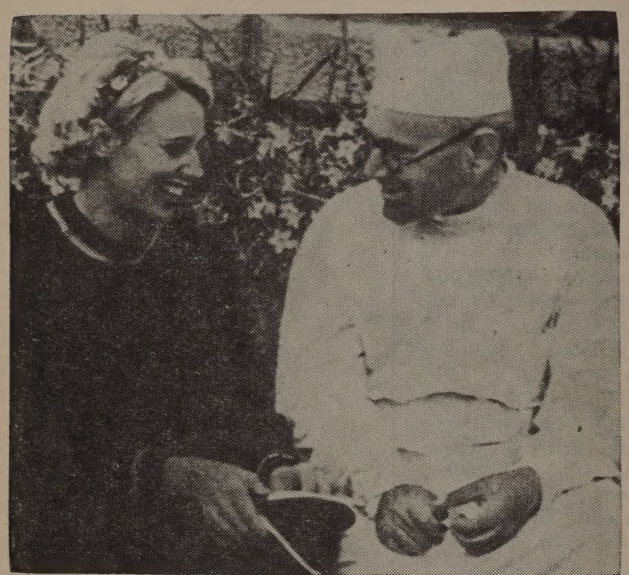

Симпатична дівчина на фоті — це українська спортовка, Ніна Откаленко, світова рекордистка в бігу на 800 метрів. Час перебігу 2 хвилини 6,6 секунд. Це чудове досягнення зовсім не випадкове, але здобуте послідовно наполегливою працею й міцним характером, що знає до чого прямує. Ніна почала бігати в 1950 році. Спочатку не йшло все гладко, але вона захопилась спортом і над усе любить бігати, переганятися й змагатися зі широкозамашним вітром українських степів... А я швидше... а я краще... ось і рветься стрічка — рекорд здобутий!

Скажете, дивні люди ці спортовці — романтики. Відомо, що здобути спортовий рекорд вимагає від людини надлюдських зусиль, як фізичних, так і духових. Неромантик, неідеаліст не всилі досягнути цих вершин. Наведу характерне місце з нової повісти українського підрадянського письменника Вадима Собка — "Стадіон", що має сюжет зі спортового життя:

— "Настя перехрестила її на прощання й сказала: "Хоч Бога й нема, але Господь з тобою!"

Змагунки переживають важкі хвилини перед рішальними змаганнями і автор не знаходить для них ніякої моральної підтримки, як тільки віру в Бога, мовляв, як нема іскри, вогню не викрешеш.

Єдиним полем для виявлення себе у підрадянських умовах є спорт. Українська молодь горнеться до нього, але з преси бачимо, що влада всякими способами, старається гамувати той гін. Тільки про людське око і для пропаганди дається щось. Одначе і в найнесприятливіших умовинах наші люди дають собі раду й лави спортовців доповняються новими іменами світових рекордистів. Киянка Надя Коняєва здобуває світовий рекорд в меті списом — 55,48 метрів. В бігу гінців 3х800 світовий рекорд мають Ніна Откаленко з киянками Ніною Чорнощок і Дорою Барахович.

Ніна Откаленко 12 разів установлювала всесоюзні рекорди, в т. ч. 9 світових, хоч вперше на бігову доріжку вона вийшла в 1950 році.

Як бачимо жінки є прикрасою українського спорту, бо вони у щасливішому положенні, як чоловіки. Ненаситне московське око не радо дивиться на ці успіхи. Вони прямо заздалегідь уже переселюють "добовільно" українських першунів-спортовців у Росію і представляють їх, як росіян. От і Ніна Откаленко минулої осени склала вступний іспит у московський педінститут...

Є. Онищук

На фоті: Світовий рекорд установлено. Лікар Є. П. Грибов, перевіривши пульс заслуженого майстра спорту Н. Откаленко, цілком задоволений з її здоров'я.

УВАГА! Повість ред. П. Маляра — "ХЛІБ" — вийшла у в-ві "Прометей", двома частинами в одній книзі на 215 сторінок, на доброму папері. Ціна — два доляри.

Це єдина повість в нашій літературі про німецько-радянську війну на українських землях. Автор зображує трагедію українського народу у війні між двома окупантами, зокрема — трагедію вояцтва й молоді.

Наклад обмежений, книжка висилається лише після вплати належности. Гроші й замовлення слати на адресу:

"PROMETHEUS"
13824 Jos. Campau Ave., Detroit 12, Mich., USA.

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охітва

Продаємо добре чисте вугілля, маємо на складі тверде і м'яке вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугу.

Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro Junction — Tel.: AM. 1-1371

СТВОРИМО Т-ВО "ПРИЯТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ КАПЕЛІ БАНДУРИСТІВ" У МІСТАХ КАНАДИ ТА США

Ще в ч. 14 (березень 1951 р.) "Нових Днів" я писав про можливість і конечну потребу створити т-ва чи клюби прихильників Капелі. Я висловив думку, що тільки такі клюби уможливлять нормальну працю Ка-

пелі. На жаль, наші громадські діячі, а навіть і сама Капеля, поставились тоді до моєї пропозиції холодком. Пізніш життя ствердило мої передбачення: таке т-во створено в Детройті і воно вже уможливило дві мистецькі подорожі Капелі по містах США та Канади.

Сьогодні управа Капелі звертається до мене з проханням порушити цю справу тепер. У листі управи Капелі пишеться: "Постання такого т-ва в Детройті в 1953 р. було єдиною можливістю вивести справи Капелі знову на ширший шлях, відзначити належно її існування та влаштувати більшу концертову туру. За допомогою цього т-ва, яке складається по половині з американців і українців було можливо зацікавити Капелею ширші кола американських слухачів..."

Хто ж має почати цю справу? Хто візьметься за організацію таких клюбів? Пригадаю, що я, пишучи ту статтю, звернувся до читачів "Нових Днів" з анкетою. Висліди анкети були проголошені в "Н. Днях" ч. 19 (серпень 1951 р.). На 4-те запитання анкети — **"Кого рекомендуєте на голову такого клюбу у Вашому місті?"** — читачі відповіли так: У Торонті: д-ра І. Вахну, П. Волиняка, В. Гультая, Я. Самотілку; у Гамільтоні: о. Федака, п. Гевака; в Монтреалі: о. прот. В. Слюсара; у Вінніпезі: о. д-ра В. Кушніра; в Едмонтоні: адв. П. Лазаровича; у Детройті: адв. І. Панчука, В. Довгаля; у Філядельфії: проф. В. Дорошенка; у Жанете, Па., о. М. Степаника; у Міннеаполісі: п. Тарасюка.

Думаю, що саме до цих осіб і треба звертатись у справі творення т-в Приятелів Української Капелі Бандуристів. Щоправда, виключається тут моя особа, бо не маю фізичної можливости на те. Хоч обіцяю свою всебічну підтримку Капелі і т-ву.

Я належу до тих, що проти всякого "попирання" мистецтва з обов'язку "підтримати рідну культуру" — вважаю, що ми вже виросли з кволого просвітянства. Коли я закликаю до підтримки Капелі, то ставлю це "на комерційну ногу" — зробім так, щоб ми мали приємність слухати Капелю хоч двічі на рік! **Робімо це не Капелі, а собі!** Та й Капеля варта всебічної підтримки — нема сьогодні мистецької одиниці, яка б була більше люблена й шанована на еміграції. І нема сьогодні іншого виду мистецтва, яким би ми так повно та яскраво виявили свою національну самобутність.

П. Волиняк

КАХІВСЬКЕ БУДІВНИЦТВО

(Продовж. з стор. 14-ої)

* * *

Для створення інтенсивного та стійкого сільського господарства на півдні України, конечно здійснити такі міроприємства:

1. впровадити новітні агротехнічні способи обробки землі,
2. виконання лісонасаджень,
3. розбудувати іригаційну мережу.

Останню частину і має виконати т. зв. Кахівське будівництво.

На протязі року Дніпро віддає Чорному морю 32 млрд. куб. м. води. Ця вода уявляє собою велику потенційну силу, використання якої принесло б значну користь. Підраховано, що коли тільки раз полити весною на півдні площу в 2 млн. гектарів, то можна додатково одержати 3,3 млн. тон збіжжя[27]) і відомо, що один урожайний рік покриває збитки 3-4 неурожайних років. Відомі ще й такі приклади з історії господарювання в цих краях. У 1903 р. один аматор інтенсифікаційних метод ведення сільського господарства посадив коло с. М. Знаменка (проти Нікополя, на лівому березі Дніпра) фруктовий сад зі зрошенням і зібрав урожаї яблук та груш по 1000-1500 пудів з десятини, тоді коли врожаї з неполиваних садів давали ледве 400-600 пудів. Цей же господар у 1914 році полив лани пшениці всього тільки два рази в рік (перший раз в кінці квітня, а другий раз перед наливанням колосків) і зібрав 400 пудів зерна з десятини, а на неполиваних полях урожай був тільки 120 пудів[28]).

Біля м. Кахівки, на долішньому Дніпрі, запроєктовано побудувати (про що винесено постанову 21 вересня 1950 року) гідровузол, до складу якого входять такі об'єкти:

1. гребля,
2. судноплавний шлюз,
3. гідроелектрична станція,
4. водоймище на Дніпрі,
5. головний іригаційний канал,
6. побічні канали,
7. гребля та електростанція на р. Молочна,
8. водоймище на р. Молочній,
9. менші водоймища по всій зрошувальній площі,
10. іригаційна мережа.

1. Бетонова гребля є головним об'єктом будівництва. Будується вона 10 км.[29]) нижче м. Кахівки в тому місці, де долина річки найбільше звужується, але все ж Дніпро тут досить широкий і загальна лінія натиску води величезна, що й обумовило застосувати спеціяльні заходи щодо охорони долішнього б'єфу греблі від руйнування падаючої води, особливо весною.

(Закінчення в наступному числі)

---

1) И. Александров. "Перспективы развития Нижне Днепровья". Стаття в журналі "Хозяйство Донбасса". № 32-33, 1923, Харьков.

2) Д. Жимерин. Новые гиаантские гидроэлектрические станции. "Правда", 25. 9. 1950.

3) Большая Сов. Энциклоп. т. 14, слово "Днепр", вид. II, 1952, Москва.

4) Большая Сов. Энциклоп. т. 22, слово "Днепрострой", вид. 1, 1930, Москва.

5) Техническая Энциклоп. т. 6, слово "Днепрострой", 1929, Москва.

6) И. Александров. Перспективы развития Нижне Днепровья.

7) Большая Сов. Энциклоп. т. 22, слово "Днепрострой".

8) Журнал "Хозяйство Украины". № 2, 1929, стор. 11, Харьков.

9) Б. С. Э. т. 22, слово "Днепрострой", вид. I.

10) Б. С. Э. т. 14, слово "Днепр", вид. II.

11) Тамже.

12) Б. Іваницький. Ліси й лісове господарство на Україні. т. II.

13) И. Александров. Перспективы развития Нижне Днепровья.

14) Б. С. Э. т. 22.

15) Тамже.

16) Проф. В. Чередіїв. Грунти. стор. 140. Стаття в "Географія України й сумежних країв". Краків, 1943.

17) С. Андрианов. Великие сталинские стройки на Украине. "Правда", 30. 9. 1950.

18) Д. Богорад. Преобразование природы и хозяйства южной Украини и северного Крыма. Стаття в журналі "География в школе". № 3, 1951.

19) Нижний Днепр и Южный Буг. 1925, Херсон, ст. 109.

20) С. Максимов. Труженики степи. Стаття в "Живописная Россия", т. V, ч. II., Москва, 1898, ст. 35.

21) Акад. Г. Кржижановський. Великие стройки коммунизма. Стаття в журналі "Техника молодежи". № 11, 1950.

22) Проф. Ф. Кошелев. Величественные сталинские стройки коммунизма и их народохозяйственное значение. стор. 71.

23) Акад. В. Мослов. Сталинский план великих работ в степи. стор. 3.

24) Проф. Ф. Кошелев. Згад. книжка. стор. 85.

25) Л. Горелик и др. О развитии промышленности в зоне строительства Каховской ГЭС и Южно-Украинского канала. Стаття в журналі "Вопросы экономики". № 9, 1951.

26) Проф. И. Александров. Днепрострой. стор. 17. Москва, 1927.

27) В. С. т. 22, слово "Днепр", вид. 1-ше.

Mr.P.Kukuruza-71
827 - 29 Ave So.
Minneapolis,Minn.USA

G. Luke's Electrical Appliance Company

ХОЛОДИЛЬНИКИ КРОСЛЕЙ ШЕЛВАДОР, ЕЛЕКТРИЧНІ ТА ГАЗОВІ ПЕЧІ МОФЕТ, ТЕЛЕВІЗІЙНІ АПАРАТИ, ПРАЛЬНІ МАШИНИ, ПИЛЕСМОКИ, МЕБЛІ ДЛЯ СПАЛЕНЬ ТА МЕШКАНЕВИХ КІМНАТ ТА БАГАТО ІНШИХ МЕБЛІВ, ПІЯНІНА ТА АКОРДІОНИ ТА ІНШЕ.

797-799 DUNDAS ST. W. TORONTO, ONT.
Телефон: EM 8-9228

"ПАХНЕ МЕДОМ І ЖИТНІМ ХЛІБОМ — ДРЕВНІМИ ЗАПАХАМИ РІДНОЇ ЗЕМЛІ". Так говорить письменник Волошин

Якщо хочете пригадати свою батьківську хату і її запахи, то купуйте хліб, булки, всяке печиво тільки з української пекарні

Dempster's Bread Ltd.
1166-1168 Dundas St. W.
Toronto
Телефон: LO 1196

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО
І МОЛОЧНІ
ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ
ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.
459 Rogers Road, Toronto, Ont.
Phone: JU. 7193.

ГАРНІ Й ДОБРІ РЕЧІ ПО НАЙМЕНШИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

Royce Radio & Furniture Co.

ВЛАСНИК: ЛЕВ ДОПТА

Маємо великий вибір меблів, радіоприймачів, електричних та газових кухонь, холодильників, пральних машин та інших господарських речей.
МИ ВАМ ПРОПОНУЄМО: ЯКІСНІ РЕЧІ, НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ЧЕМНУ ОБСЛУГУ.

Наша адреса: 1529 Dupont St. Toronto, Ont. Телефон: LL 0175